AFGANİSTAN ÜLKE RAPORU

T.C. Kabil
Büyükelçiliği
Ticaret Müşavirliği
2017

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
AFGANİSTAN ÜLKE PROFİLİ	2
GENEL BİLGİLER	3
GENEL EKONOMİK DURUM	4
AFGANİSTAN ULUSAL KALKINMA STRATEJİSİ (ANDS)	5
EKONOMİK PERFORMANS	6
SEKTÖRLER	7
AFGANİSTAN'A YAPILAN İKİLİ VE ÇOK TARAFLI YARDIMLAR	12
AFGANİSTAN'IN YENİDEN İNŞAASINDA ÖNEMLİ KONFERANSLAR	14
DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR	19
AFGANİSTAN'IN DIŞ TİCARETİ	21
DIŞ TİCARET POLİTİKASI	28
TİCARET ANLAŞMALARI	29
AFGANİSTAN-TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİ	29
TÜRKİYE-AFGANİSTAN YATIRIM İLİŞKİLERİ	31
POTANSİYEL İŞBİRLİĞİ VE YATIRIM OLANAKLARI	32
TÜRK FİRMALARININ BAŞLICA SORUNLARI	37
İŞADAMLARININ AFGAN PAZARINDA DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR	40
DEĞERLENDİRME VE ÖNGÖRÜLER	42
KAYNAKLAR	44

AFGANİSTAN ÜLKE PROFİLİ

Temel Sosyal Göstergeler

Resmi Adı	Afganistan İslam Cumhuriyeti
Nüfus	32,5 milyon (2015)*
Dil	Afgan Farsçası (Dari), Peştuca
Din	İslam
Yüzölçümü	652.100 km²
Başkent (nüfus)	Kabil (3,3 milyon)
Başlıca Şehirleri (nüfus)	Kandahar (450 bin), Herat (349 bin)
Yönetim Şekli	İslam Cumhuriyeti
Para Birimi	Afgani (AFA)

Kaynak: *The Economist Intelligence Unit (EIU), Afghanistan Country Report*
** Afganistan'da 1979 yılından bu yana nüfus sayımı yapılmamış olup, veri Afganistan İstatistik Kurumu'nun tahminlerine dayanmaktadır.*

Temel Ekonomik Göstergeler

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
GSYİH (milyar $)	12,5	15,9	17,9	20,5	20,3	20,8	19,33
Reel büyüme (%)	21,0	8,4	6,1	14,4	1,9	2,0	0,8
Enflasyon (tüketici fiyat endeksi; % değişim)	-8,3	0,9	10,2	7,2	7,7	4,6	-1,5
İhracat fob (milyon $)	1.280	588	497	456	716	845	571
İthalat fob (milyar $)	6.502	9.187	12.418	8,407	7,269	6,241	7,722

Kaynak: *Dünya Bankası ve ITC trademap (mirror data)*

Afganistan'ın Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar

AsDB, CP, ECO, ESCAP, FAO, G-77, GUUAM, IAEA, IBRD, ICAO, ICCt, ICRM, IDA, IDB, IFAD, IFC Uluslararası Finansman Kurumu), IFRCS (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu), ILO, IMF, Interpol, IOM (gözlemci), ITU, NAM, OIC, OPCW (imzac*), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), UNIDO (Endüstriyel Kalkınma Örgütü), UPU, WFTU(Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu), WHO(Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu), WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü), WTO (Dünya Ticaret Örgütü)

GENEL BİLGİLER

Coğrafi Konum

Afganistan, Asya'da denize sınırı olmayan bir ülkedir. Doğu ve güneyde Pakistan, batıda İran, kuzeyde Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan, doğuda da ufak bir sınırla Çin ile çevrilidir.

Afganistan Çin ve Hindistan'ı birbirine bağlayan enerji koridoru üzerinde bulunana stratejik bir konumdadır.

Siyasi ve İdari Yapı

Afganistan'da modern anlamda ilk anayasa 1923 yılında kabul edilmiştir. Afganistan'ın son anayasası, Taliban yönetiminin uluslararası güçler tarafından yönetimden uzaklaştırılmasından sonra halkın değişik kesimlerinin temsilcilerinden oluşan Loya Jirga adı büyük meclis tarafından 2004 yılında kabul edilmiştir.

Loya Jirga adı verilen büyük meclis, parlemento üyelerinin ve halkın değişik kesimlerinin temsilcilerinden oluşarak zaman zaman toplanmakta ve danışma amaçlı kararlar almaktadır. Afganistan'ın yürülükteki anayasasına göre, resmi adı "Afganistan İslam Cumhuriyeti" olarak tespit edilmiştir. Afganistan Anayasası'na göre kamu yönetimi üç ayrı güce dayanmaktadır. Bunlar; yasama, yargı ve yürütme gücünden oluşmaktadır.

Afganistan, bir İslam Cumhuriyeti olup, siyasi olarak Afganistan'da başkanlık sistemi uygulanmaktadır. Devlet Başkanı, beş yıllık süreyle doğrudan halk tarafından yapılan genel, seçimle belirlenmekte ve Başkan, en fazla iki dönem için seçilebilmektedir.

Taliban'ın iktidardan düşürülmesinden sonra Devlet Başkanlığı seçimlerinin ilki 2004 yılında, ikincisi 2009 yılında, üçüncü ve son seçimin birinci turu 2014 yılı Nisan ayında ikinci turu ise 14 Haziran 2014 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Afganistan'ın Yeni Devlet Başkanı Ashraf Ghani Ahmadzai 29 Eylül 2014 tarihinde

yemin ederek görevine başlamış, Dr. Abdullah Abdullah İcra Heyeti Başkanı "Chief Executive Officer", Abdul Raşit Dostum Devlet Başkanı Birinci Yardımcısı , Sarwar Danish ise Devlet Başkanı İkinci Yardımcısı olmuştur.

Nüfus çoğunluğu sıralamasına göre Afganistan, Peştun, Tajik, Hazara, Özbek, Aymak, Türkmen, Baluch ve diğer aşiretlerden oluşmaktadır.

Afganistan Devleti, Devlet Başkanı başkanlığında görev yapan bakanlardan oluşmaktadır. Bakanlar, Devlet Başkanı tarafından parlemento üyeleri dışından atanmakta ve ayrıca parlemento tarafından onaylanmaktadır.

Yasama görevi, Shura-e Milli olarak adlandırılan parlemento tarafından yerine getirilmektedir.

Yargı bölümü ise, bağımsız bir organ olup, yüksek mahkeme (supreme court), temyiz mahkemesi (courts of appeal) ve birinci derece mahkemelerden (primary courts) oluşmaktadır.

Afganistan idari olarak 34 şehir ve bu şehirlere bağlı 399 ilçeden ve 49.000 köyden oluşmaktadır. İller, vali tarafından, ilçeler ise woloswal adı verilen ilçe yöneticisi tarafından yönetilmektedir. Valiler, Devlet Başkanı tarafından atanmaktadır.

Ulaşım ve Haberleşme Sistemi

Afganistan ulaşım sistemi, denize kıyısı bulunmadığından sadece kara ve hava taşımasını kullanmaktadır. Taşıt ithalatında görülen büyük artış kara ulaştırmasının geliştiğini kanıtlamaktadır.

Afganistan’ın Kabil, Kandahar ve Mezar-ı Şerif şehirlerinde uluslararası hava limanları bulunmaktadır.

Afganistan’da halk ve firma yetkilileri sabit hat kullanmak yerine mobil hatları tercih etmekte olup, iletişim sorunu yaşanabilmektedir. Afganistan nüfusunun 28 milyon kişi civarında olduğu tahmin edilmekle birlikte, 200.000 civarında sabit hat bulunmaktadır. Sabit hatların çoğunluğu ise kamu kurumlarına aittir. Cep telefonlarına hat almak oldukça kolay ve ucuz olduğundan cep telefon numaraları çok sık değişebilmekte ve iletişim kurmakta zorluk çekilebilmektedir.

GENEL EKONOMİK DURUM

Çalışabilir nüfusun 15 milyon kişi civarında olduğu tahmin edilmekte olup işgücünün sektörlere göre dağılımında tarım %80, endüstri %10, hizmetler sektörü ise %10'luk bir paya sahiptir.

Afganistan ekonomisinde tarım ve hayvancılığın (koyun ve keçi yetiştiriciliği) önemi büyüktür. Ancak, hayvan yetiştiriciliğinde modern yöntemler kullanılmamaktadır.

Sanayi üretimi ise ağırlıklı olarak küçük çapta tekstil, sabun, mobilya, ayakkabı, gübre, el yapımı halılar, doğal gaz, yağ, kömür, bakır, mermer işletmelerine dayanmaktadır.

Ülkede yetenekli iş gücü sıkıntısı çekilmekte olup okur yazarlık oranı yaklaşık olarak % 30'dur.

Afganistan doğal kaynaklar açısından zengin yataklara sahip olup petrol, doğalgaz ve kömür gibi enerji minerallerine ile bakır, demir, altın, tuz, klinker, kireç taşı, kil ve mermer yataklarına sahiptir.

IMF verilerine göre Afganistan'ın Gayri Safi Yurtiçi Hasılası 2013 yılında % 1,9, 2014 yılında ise % 2,0 oranında artış göstermiştir.

Afganistan'da, Milenyum Kalkınma Hedefleri (MDG-Millennium Development Goals), Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi (ANDS-Afghanistan National Development Strategy) ve Afganistan Sözleşmesi (Afghanistan Compact) gibi uzun dönemli plan, projeler ve stratejiler üzerinde çalışmalar yapılmaktadır.

MDG ve ANDS, 2015 yılı ve daha sonraki dönemlerde ülkenin kalkınması için gerekli geniş ve uzun dönem vizyonunu belirlemek için ülkenin ihtiyacı olan hedeflerin tespiti için hazırlanmıştır.

AFGANİSTAN ULUSAL KALKINMA STRATEJİSİ (ANDS)

Afganistan'ın yeniden yapılandırılmasının, uluslararası koalisyonun güçlü bir desteği olmadan gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Bu nedenle uluslararası koalisyonun desteğinin alınması için bir çok konferans düzenlenmiştir.

2008 yılı Haziran ayında düzenlenen Paris Konferansı'nda ANDS-Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi kabul edilerek, finansmanı için 20 milyar ABD Doları parasal destek sağlanması konusunda mutabakata varılmıştır.

ANDS, Afganistan'ın beş yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. (2008-2013)

ANDS;

A. Altyapı,
B. Yönetim, kanun hakimiyeti ve insan hakları,
C. Sosyal ve ekonomik kalkınmadan

oluşan üç temel hedef üzerine kurulmuştur. Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisinin öncelikleri on yedi sektöre dayanmaktadır. Bu sektörler:

1. Özel Sektörün Güçlendirilmesi ve Ticaret
2. Güvenlik
3. Yönetim, Kamu İdaresi Reformu ve İnsan Hakları
4. Adalet ve Kanun Hakimiyeti
5. Dini Hizmetler
6. Enerji
7. Su Kaynakları Yönetimi
8. Taşımacılık

9. Kentsel Kalkınma
10. Bilgi ve İletişim Teknolojisi
11. Madencilik
12. Eğitim
13. Medya, Kültür ve Gençlik
14. Sağlık ve Beslenme
15. Tarım ve Kırsal Kalkınma
16. Sosyal Güvenlik
17. Göçmenler, Ülkedeki Evsiz İnsanlar

(Detaylı bilgi ve raporlara ulaşmak için : http://mfa.gov.af/en/page/6547/afghanistan-national-development-strategy/afghanistan-national-development-strategy-ands)

EKONOMİK PERFORMANS

Afganistan'ın temel ekonomik politikası, dış yardım ve yabancı yatırım sağlanması üzerine kurulmuştur. Yatırımlar ve dış mali yardımın verimli şekilde kullanılarak özel sektörün büyümesi ve gelişmesi amaçlanmaktadır.

Mevcut koşullar altında Afganistan merkezi hükümetinin ülkenin yeniden inşa edilmesine yönelik olarak harcayabileceği herhangi bir fonu bulunmadığından, kısa ve orta vadede, ülkenin yeniden yapılanması donör ülkelerin özellikle ABD'nin ülkeye yapacağı dış yardımlara bağlıdır.

Afganistan'ın ekonomik görünümü 2001 yılından bu yana, uluslararası yardım akışı ve dört yıllık bir kuraklığın ardından, artan yağışlarla tarımsal üretimde gözlenen çarpıcı artış sayesinde önemli ölçüde iyileşmiş olmakla birlikte, Afganistan halen dünyanın en fakir ülkelerinden biridir. Diğer taraftan, Dünya Bankası verilerine göre, ülke ekonomisi 2003-2012 yılları arasında yıllık ortalama yaklaşık % 9,2 oranında büyümüştür. Diğer taraftan, 2013 ve 2014 yıllarında ülke ekonomisi yıllık olarak yaklaşık % 2 oranında büyüme kaydetmiştir.

Afganistan ekonomisi, topraklarının sadece % 15'i ekilebilir olmasına rağmen, ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.

2014 yılı sonu itibariyle ülke güvenliğinin ISAF (International Security Assisstance Force) güçlerinden, Afgan Ulusal Güvenlik Güçlerine (Afghan National Security Forces – ANSF) geçmesi ve dolayısıyla uluslararası güvenlik güçlerinin Afganistan'dan çekilecek olmasının ülke ekonomisi üzerinde önemli sonuçları olacağı düşünülmektedir. Afganistan'ın uluslararası partnerleri tarafından 2016 yılına kadar önemli ölçüde mali yardım yapılması sözü verilmiş olsa bile, ISAF güçlerinin ülkeden çekilmesi ülkede gelecek dönemde oluşabilecek belirsiziliği arttırmaktadır.

Bütçe

2015 yılı bütçesi 436 milyar Afs (yaklaşık olarak 7,7 milyar $) olup, bunun % 65lik kısmı genel (yaklaşık olarak 283 milyar Afs) yönetim giderlerinden % 35lik kısmı (yaklaşık olarak 152 milyar Afs) ise yatırım giderlerinden oluşmaktadır. Genel yönetim gidelerinin yaklaşık %55i ise maaş ve çalışma ücretlerine ayrılmıştır.

Döviz Kuru

Afganistan Merkez Bankası, serbest piyasaya yön vermek için her sabah günlük bazda dolar karşısındaki kur fiyatını belirlemektedir. Döviz kurlarına Afganistan Merkez Bankası'nın *http://www.centralbank.gov.af/* internet adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Afganinin 2010 yılından bu yana ABD Doları karşısından değer yitirdiği gözlemlenmektedir.

Nüfus

Afganistan'da 1979 yılından beri nüfus sayımı yapılamamıştır. Diğer taraftan, Afganistan nüfusunun 28-32 milyon kişi civarında olduğu varsayılmakta olup nüfusun yaklaşık % 42'sinin 0-14 yaş arasında olduğu, 65 yaş üzerindeki nüfusun ise % 2,5 civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Çevre ve Su

Su, Afganistan'ın en değerli doğal kaynağıdır. Afganların büyük çoğunluğu, sağlıklı içilebilir suya ulaşamamaktadır. Bununla beraber, çevre temizliğinin yetersizliği, halk sağlığını ciddi biçimde etkilemektedir.

Afganistan'ın bir çok bölgesinde çölleşme artmaktadır. Geçmiş yıllardaki şiddetli kuraklık ve savaşın olumsuz etkisi doğal kaynaklar üzerine negatif etkilere neden olmuş ve çöller genişlemiştir.

Kabil, Herat, Mezar-ı Şerif, Kandahar ve diğer şehirler, plansız bir şekilde gelişmektedir. Bu düzensiz gelişme, kanalizasyon, yer altı sularının korunması, evlere dağıtılması ve ticari atık sularının yönetimi, borularla evlere su sağlanması, hava kirliliğinin kontrolü, kentsel alanların veya arazi kullanımının planlanması gibi konularda belediyelerin sorunlarla karşılaşmasına neden olmaktadır.

SEKTÖRLER

Tarım

Tarım faaliyetleri, Afgan nüfusunun en önemli geçim kaynağıdır. Ülkenin GSYİH'nın yaklaşık %30'u tarımsal üretim kaynaklı olup halkın %85'i geçimini tarımdan kazanmaktadır.

Tarımsal üretimin önemli kısmı, buğday başta olmak üzere, daha çok yurtiçi tüketime yönelik üretilen tahıllardan oluşmaktadır.

Afganistan'da tarımsal üretim, hemen hemen tamamen ürünün ihtiyacı olan suyu sağlayan eriyen kar suları ile bahar yağmurlarına dayanmaktadır. Diğer taraftan iklim olarak iyi olan yıllarda bile, Afganistan tarımda kendi kendine yeterli bir ülke değildir ve yurtiçi ihtiyaçlarını karşılamak için gıda ithal etmesi veya gıda yardımı alması gerekmektedir.

Tarımsal üretim son derece ilkel koşullarda yapılmakta ve iklim koşullarından büyük ölçüde etkilenmektedir. 1979 yılından itibaren SSCB'ye karşı sürdürülen savaş ve bunu takip eden iç savaş Pakistan ve İran'a mülteci akınına yol açmıştır. Bu durum, tarımsal üretimi de olumsuz yönde etkilemiştir.

1978 yılından beri, sulanabilir arazi yaklaşık olarak % 60 oranında azalmış ve ülkeyi tarım ürünlerinde kendi kendine yeter bir ülkeden önemli bir tahıl, meyve ve sebze ithalatçısı ülke haline getirmiştir. Buğday, Afganistan'ın toplam tahıl tüketiminin % 83'ünü oluşturması nedeniyle, en temel tarım ürünüdür. Ülkede yetişen diğer önemli tarım ürünleri ise, pirinç, mısır, arpadan oluşturmakta ve ayrıca bakliyat, patates, soğan ve karpuz, kavun, kayısı, nar ve üzüm gibi meyve ve sebzeler, hem yurtiçi tüketim hem de ihracat amacıyla üretilmektedir.

Esas olarak fıstık, kuru kayısı, kuru üzüm, ceviz ve bademden oluşan kuru yemiş ihracatı, önemli yabancı döviz kaynakları arasında yer almaya devam etmektedir. Ancak yine de, bu ihracat, Afgan kuru yemiş ihracatının dünyadaki pazar payının %60'ını oluşturduğu 1980 yıllarındaki seviyesinden oldukça uzaktır.

Ülkenin yaş meyve sebze ihracatının toplam tarım ürünlerin içerisindeki oranı % 6 civarındadır. Ülkede soğuk ve kuru hava depoları ya da gıda işlemeye yönelik tesisler oldukça sınırla sayıdadır.

Madencilik

Afganistan, doğal kaynaklar açısından zengin yataklara sahip olup petrol, doğalgaz ve kömür gibi enerji minerallerine, bakır, krom, demir, altın, gümüş, tuz gibi mineral ve maden rezervlerine, cam, seramik, inşaat, kimya ve gübre sanayiinde kullanılan madenlere, çimento yapımında kullanılan klinker, kireç taşı ve kil ile mermer yataklarına sahiptir.

Afganistan genelinde 1.400 den fazla maden sahası bulunmaktadır Afganistan'daki madenler ile ilgili ayrıntılı bilgilere Afganistan Madenler ve Petrol Bakanlığı'nın *http://mom.gov.af/en* internet adresinden erişim sağlanabilmektedir.

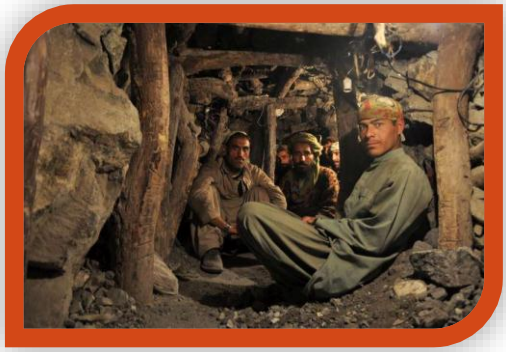

Afgan Madenciler

Hala ülkede işletilmemiş büyük maden alanları bulunmaktadır. Arazilerdeki jeolojik araştırmalar henüz tamamlanmamıştır. Diğer taraftan, altyapı, teknik imkanların yetersizliği, yetersiz ulaşım ağı ve yatırım sermayesi nedeniyle bilinen mineral rezervlerinin çoğundan yararlanılamamaktadır.

Petrol ve Doğalgaz: Ülkenin en önemli doğal kaynaklarından birisi, 1967 yılında keşfedilen doğal gazdır. 1980'li yıllarda doğal gaz satışları yılda 300 milyon ABD dolarını bulmuş ve ülkenin ihracat gelirlerinin % 56 sını oluşturmuştur. Söz

konusu ihracatın % 90'ı SSCB'ye gerçekleştirilmiştir. SSCB'nin geri çekildiği 1989 yılından bu yana, doğal gaz üretimi de sekteye uğramıştır. Afganistan'ın yeniden yapılandırılması süreci sonrasında, ülkenin doğal gaz kaynaklarından önemli miktarda gelir elde edebileceği tahmin edilmektedir.

U.S. Geological Survey ve Afganistan Maden ve Sanayi Bakanlığı tarafından yayınlanan raporlara göre Amu Darya, Afghan-Tajik, Tripul (Herat) ve Kushka havzalarında petrol ve doğalgaz yatakları bulunmaktadır.

Ülkenin kuzeyinde, 1,6 milyar varil ham petrol ve 16 trilyon cubic feet doğalgaz revervi ve 0,5 milyar varil likit doğalgaz rezervi bulunduğu tahmin edilmektedir. Keşfedilmemiş petrol yataklarının büyük kısmının Afghan-Tajik Havzasında, keşfedilmemiş doğalgaz yataklarının büyük kısmının ise Amu Darya Havzasında bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu iki havzanın toplam büyüklüğü yaklaşık olarak 515.000 kilometre karedir. *(Kaynak: http://mom.gov.af/en/page/4788)*

Petrol arama ve çıkarma çalışmaları ülkenin kuzeyindeki Amu Darya ve Afgan Tajik Havzaları ile sınırlı kalmış olup 1957-1989 yılları arasında 6 adet petrol ve 8 adet doğalgaz yatağı keşfedilmiştir.

Kömür: Yapılan çalışmalara göre Afganistan'da yaklaşık 70 milyon ton kömür rezervi olduğu tahmin edilmekte olup ülkenin özellikle kuzeyinde Herat ve Badakhshan vilayetleri arasındaki bölgede kömür yatakları bulunmaktadır.

Ülkede, yıllık 120.000-140.000 metrik ton kömür çıkarılmaktadır. Afganistan'da kömür üretiminin yıllık 10 milyon $ civarında olduğu tahmin edilmekte olup, üretilen kömür kış aylarında ısınma, elektrik üretimi ve endüstriyel ihtiyaçlar için kullanılmaktadır.

Kireçtaşı: Özellikle çimentonun hammaddesi olan kireçtaşı rezervleri USGS (US Geological Survey) raporlarına göre Badakhshan, Baghlan, Bamyan ve Herat bölgesinde yoğunlaşmıştır.

Mermer: Yapılan araştırmalara göre, Afganistan'da 40 farklı renkte yaklaşık 35 çeşit mermer bulunmaktadır. Uluslararası standartlarda kesim ve işleme için yeterli makina, teçhizat, bilgi ve yatırıma sahip olunmadığından, mermer işlenmemiş olarak özellikle Pakistan'a ihraç edilmektedir.

Bakır: Ülkede üçyüzden fazla bakır yatağı bulunmaktadır. Üç büyük bakır rezervi, Jawkhar, Darband ve Aynak bölgelerindedir. Loghar vilayetindeki Aynak bölgesindeki yüksek kalitedeki bakır rezervinin 240 milyon ton olduğu tahmin edilmektedir.

Altın: Altın rezervleri ile ilgili bilgi tam olarak bilinmemekle birlikte en büyük altın yatakları Kuzeydeki Ghazni, Badakhshan ve Takhar bölgelerindedir. Zarkashan ve Sampty yataklarında 20-25 ton rezerv olduğu tahmin edilmektedir.

Demir: En büyük demir cevheri yatakları Herat Vilayeti ile Panjher Vadisi arasındadır. Bilinen en ünlü yatak Bamyan ilindeki Hajigak olup 110 milyon ton rezerv olduğu tahmin edilmektedir.

Değerli ve yarı değerli taşlar: Afganistan, mücevher ve yarı değerli taşlar açısından zengindir. Panjher Vadisi'nden çıkarılan zümrüt ülkede çıkarılan en önemli mücevherler arasında olup, çıkarılan zümrütün yıllık üretim değerinin 9-12 milyon dolar arasında olduğu tahmin edilmektedir. Mücevherlerin büyük bir kısmı Pakistan'da kesilmekte ve işlenmektedir. Nuristan'da ise kunzite, tourmaline, beril ve akuamarin yatakları olduğu bilinmektedir.

Ülkede çıkarılan değerli taşların büyük kısmı Pakistan tarafından ithal edilerek burada işlenmektedir.

Tuz: Herat ve Balkh Vilayetlerinde tuz yatakları bulunmaktadır. Tuzun büyük bir bölümü İran ve Pakistan tarafından thal edilmektedir.

Madenlerle ilgili yasal düzenlemelere *http://mom.gov.af/en/page/3993/3994* adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Sanayi

Afganistan sanayi sektörü, iç çatışmalar ve kargaşa ile ekonomik olarak çöküş dönemine geçmeden önce, bazı tarım hammaddelerinin işlenmesine dayalı idi. Bunlar arasında; pamuk, yün tekstil ürünleri, şeker üretim tesisleri yer alıyordu. Ayrıca, kimyasal gübre üretimi ve çimento üretimi de diğer önemli üretim alanları idi. Ancak, hammadde yetersizliği ve güvenlik problemleri üretimde aksamalara neden olmuştur.

Mevcut durum itibariyle, imalat sanayinde önde gelen sektörler; tekstil sanayi ve deri üretimi, kuru meyve üretimi ve işlenmesi, bazı inşaat malzemeleri, yarı kıymetli metal üretimi ve mermer üretimidir.

Ülkede 8 adet sanayi bölgesi (industrial park) bulunmakta olup, bu bölgelerde yaklaşık 1.250 fabrika hizmet vermektedir. Sanayi Bölgeleri dışında ise yaklaşık olarak 2.500 adet fabrika bulunduğı tahmin edilmektedir. Kabill'de bulunan Pul-e Charkhi Sanayi Bölgesi en önemli sanayi bölgelerinden biri olup, burada yaklaşık 42.000 kişi istihdam edilmektedir.

İnşaat ve Müteahhitlik

Yıllarca süren savaşlar nedeniyle Afganistan'ın altyapısı büyük ölçüde zarar görmüs olup, inşaat sektörü 2001 yılından beri yükseliş trendine girmiş ve ülke ekonomisinin büyümesindeki en önemli itici güç olmuştur.

Ülkeye ulaşan dış yardımların büyük kısmı inşaat sektöründe özellikle alt yapı çalışmalarına ayrılmaktadır. Yollar, otobanlar, köprüler, okullar, hastaneler, hava yolları vb. pek çok tesis özellikle donör ülkeler tarafından inşa edilmiştir.

Ülkedeki altyapı ve konut ihtiyacı devam etmekle birlikte inşaat sektöründeki talebin 2014 yılı sonrasında daralmaya başladığı gözlemlenmektedir.

Hizmetler Sektörü

Afganistan'ın hizmetler sektörü çok gelişmemiştir. Bununla birlikte finans, iletişim, lojistik hizmetleri konusunda son dönemde bazı olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Ülkedeki iç çatışmaların bitmesi ve güvenlik konusundaki sıkıntıların giderilmesi durumunda hizmetler sektörünün hızla büyümesi beklenmektedir.

Tarım ve sanayi sektörlerindeki büyüme oranı son yıllarda yavaşlarken, hizmetler sektörü artışını sürdürmektedir. Son beş sene içerisinde hizmetler sektörü toplam GSYİH'nın yaklaşık % 50'sini oluşturur hale gelmiştir.

Telekomünikasyon sektörü son on yıl içerisinde yıllık ortalama % 60 oranında büyüme göstermiştir. Ülkede 2 milyondan fazla internet kullanıcısı olduğıu tahmin edilmektedir.

Bankacılık ve Finans

Ülkedeki Taliban hakimiyetinin sona ermesi akabinde, bankacılık sistemi gelişmeye başlamış olup Afganistan'da 16 ticari banka faaliyet göstermektedir. Kırsal kesimlerde bankacılık yaygın değildir.

Ülkedeki ticari nitelikli devlet bankaları Bank-e Millie Afghan (Afghan National Bank), Pashtany Bank ve New Kabul Bank'tır.

Afganistan'da faaliyet gösteren bankalar aşağıda belirtilmektedir. Bahse konu bankaların iletişim bilgilerine *http://www.centralbank.gov.af/licensed-financial-institutions.php* adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Afghanistan International Bank

Afghan United Bank

Azizi Bank

Arian Bank

Bank-E-Mili Afghan

Bank Alfalah Ltd

Afghanistan Commercial Bank

Bakhtar Bank

Habib Bank of Pakistan

New Kabul Bank

National Bank of Pakistan

Pashtany Bank

Punjab National Bank - India

The First Micro Finance Bank

Maiwand Bank

Ghazanfar Bank

Sağlık Sektörü

Afganistan'da sağlık hizmetlerine, beslenme ve temiz suya ulaşma konusunda imkanlar oldukça sınırlı seviyededir.

Yaşam süresi, sağlık hizmetlerine ulaşma, aşılama kapsamı, beslenme, ölüm oranı gibi bütün sağlık göstergeleri bölge ülkelerinden geridedir.

Sağlık alanında insan kaynaklarının yetersizliği temel sorundur. Sağlık elemanı dağılımı da, bir bölgeden diğerinde büyük farklılıklar göstermektedir ve en büyük yoğunluğun ise Kabil şehir merkezinde olduğu görülmektedir.

Afganistan'da sağlık hizmetlerinden yararlanma oranı, bölge ülkeleri ile kıyaslandığında, çok düşüktür. Bir çok sağlık merkezi, hem ekipman hem de eleman açısından yetersizdir.

AFGANİSTAN'A YAPILAN İKİLİ VE ÇOK TARAFLI YARDIMLAR

Afganistan Devleti, donör ülkelerin ve kurumların katkılarıyla ülkenin fiziki altyapısını güçlendirmeye ayrıca artan nüfusuna insani yardımları götürmeye çalışmaktadır.

2003-2012 yılları arasında 14 uluslararası konferans gerçekleştirilmiş ve donör ülkeler Afganistan'a yönelik olarak çeşitli yardım taahhütlerinde bulunmuşlardır. Son olarak 2012 yılı Temmuz ayında Tokyo'da gerçekleştirilen donörler konferansında, Afganistan'a 16 milyar dolar tutarında yardım sağlanması vaat edilmiştir.

Bu bağlamda Afganistan'a ABD, İngiltere, Avustralya, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Çin Halk Cumhuriyeti, Finlandiya, Fransa, Hindistan, İtalya, Japonya, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç ve Türkiye gibi pek çok ülkenin önemli yardımları olmuştur.

USAID (U.S. Agency for International Development) Yardımı

ABD'nin Uluslararası Yatırım Kurumu (U.S. Agency for International Development-USAID), ABD Devleti'nin Afganistan'ı güvenli ve mamur bir ülke yapma çabalarının bir parçası olarak Afganistan Devletini desteklemektedir.

USAID, programlar aracılığıyla etkin kamu yönetiminin geliştirilmesini desteklemektedir. Bahsekonu programlar, kanun hakimiyetini güçlendirmek, devletin kapasitesinin arttırılması, belediye hizmetlerinin yayılması, yolsuzlukla mücade etmek, güvenilir seçimleri ve temsili kurumları desteklemek ve sivil toplumu ve bağımsız medyayı güçlendirmekten oluşmaktadır.

USAID ayrıca, sağlık, eğitim, ziraat ve altyapı konularında Afganistan'a önemli destekler sağlamış olup, 2002 yılından bu yana USAID kanalıyla ülkeye yapılan kalkınma yardımları 17 milyar $ civarındadır. *(https://www.usaid.gov/afghanistan/frequently-asked-questions)*

USAID tarafından açılan ihaleler ile ilgili ayrıntılı bilgilere *http://www.usaid.gov/partnerships* web adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Dünya Bankası Yardımı

Afganistan'a en fazla katkı sağlayan uluslararası nitelikteki kurum Dünya Bankası olup, Dünya Bankası projeleri özellikle altyapı, kırsal kalkınma, eğitim, işsizliğin azaltılması, sağlık ve eğitim kalitesinin arttırılmasına yöneliktir.

Dünya Bankasının Afganistan'a yönelik projeleri ve ayrıntılı bilgilere *http://www.worldbank.org/en/country/afghanistan/projects* ; *http://www.worldbank.org/en/country/afghanistan* web sayfalarından erişim sağlanabilmektedir.

Dünya Bankası'nın Afganistan'a yönelik olarak gerçekleştirdiği yatırımların iki önemli ayağını Uluslararası Yatırım Kurumu (International Development Association-IDA) ve Afganistan İmar Destek Fonu (Afghan Reconstruction Trust Fund-ARTF), teşkil etmektedir. ARTF, ayrıca donörler ile Hükümet arasında dialoğu sağlayan bir forum rolü de üstlenmiştir.

2002 yılından bu yana IDA Afganistan'a, yaklaşık olarak 3 milyar $ tutarında yardımda bulunmuştur. Bu yardımların 2,63 milyar Dolarlık kısmı hibe. 436 milyon $'lık kısmı ise faizsiz kredilerden oluşmaktadır. Dünya Bankası tarafından 2014 yılında Afganistan'a taahhüt edilen yardım tutarı 362 milyon $, 2015 yılında ise 270 milyon $'dır.

ARTF ise bugüne dek 34 donör ülkeden yaklaşık 8 milyar $ tutarında yardım almıştır. ARTF, devletin bütçesinin finanse edildiği en büyük kaynak olarak oluşturulmuş olup, devlet içerisindeki ekonomi yönetimi reformlarına hız kazandıran bir politika platformu olarak geliştirilmiştir.

Dünya Bankası'nın mali yardımlarının, eğitim, sağlık, kırsal ve toplumsal kalkınma, gümrükler, elektrik dağıtımı ve üretimi, sulama ve enerji alanlarında önemli başarıları olmuştur.

Afgan Hükümeti ile Asya Kalkınma Bankası arasında imzalanan 130 Milyon Dolarlık Ulaştırma Ağı Yardım Anlaşması 10 Şubat 2015

Asya Kalkınma Bankası Yardımı

1966 yılında kurulan Asya Kalkınma Bankası (ADB), dünyanın değişik bölgelerinden 67 üyesi bulunan çok taraflı bir yatırım bankasıdır.

Afganistan, 1966 yılından beri Asya Kalkınma Bankasının kurucu üye ülkelerinden biridir. Ancak, ülkede yaşanan yoğun sivil sorunlar nedeniyle, ADB'nin ülkedeki faaliyetleri, 1989-2002 yıları arasında geçici olarak durdurulmuştur.

2002 yılında Afganistan'a yardımların başlamasından sonra, ADB, Afganistan'a yaklaşık 3 milyar $ tutarında hibe, yaklaşık 1 milyar $ tutarında kredi sağlamıştır.

2002-2014 döneminde yapılan toplam donör taahhütlerine göre, ADB, Afganistan'ın dördüncü büyük donörü (ABD, Birleşik Krallık ve Dünya Bankası'nın ardından) olarak sıralanmaktadır.

ADB'nin Afganistan'a yönelik yardımlarında öncelik verdiği alanlar ulaşım, enerji, doğal kaynaklar ve kırsal kalkınmadır.

AGA KHAN Kalkınma Ağı

Ağa Han Kalkınma Ağı (Aga Khan Development Network-AKDN), dokuz şubesi aracılığı ile dünyadaki yaklaşık 40 ülkede faaliyet göstermekte olup, kalkınmakta olan dünyanın bazı yoksul bölgelerindeki insanların yaşam kalitelerini iyileştirmek için çalışmaktadır. Ortakları ile AKDN, 2002 yılından beri, Afganistan'ın imarı ve kalkınması için yaklaşık olarak 700 milyon ABD Doları tutarında para aktarmıştır.

Ağa Han Kültür Fonu (The Aga Khan Trust for Culture AKTC), başta Kabil ve Herat'ın tarihi bölgelerindeki Afganistan'ın kültürel varlıklarının geliştirilmesi ve korunmasını desteklemektedir.

AFGANİSTAN'IN YENİDEN İNŞAASINDA ÖNEMLİ KONFERANSLAR

Bon Konferansı (2001)

Kuzey İttifakı'nın, Mezar-ı-Şerif, Herat ve Kabil'e girmesi ve Taliban'ın yenilmesinin ardından, Birleşmiş Milletler Kasım ayı sonunda Bonn'da, Afgan politik liderlerinin katılımı ile bir toplantı düzenlemiştir. Kuzey İttifakı da dahil dört grubun temsil edildiği toplantıda, 5 Aralık 2001'de Bon Anlaşması imzalanmış ve ilk adım olarak Afganistan Geçici Hükümeti kurulmuştur.

Afganistan Geçici Hükümeti, altı aylık geçici bir süreyle görev yapmak üzere 22 Aralık 2001 tarihinde törenle göreve başlamıştır. Daha sonra Afganistan Geçici Hükümeti, Geçiş Hükümeti olarak iki yıl daha görev yapmış, bu sürenin sonunda, kalıcı devletin oluşturulması için demokratik seçimler yapılmıştır.

Bon Anlaşmasında, Afganistan'ın güvenliğinin sağlanması için NATO liderliğinde Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (ISAF International Security Asistance Force) kurulmasına karar verilmiştir.

Ayrıca, Afganistan Anayasa Komisyonu da, yeni anayasa taslağını hazırlamak üzere Bon Konferansında kurulmuştur.

Bon Konferansında, uluslararası toplum mali yardım sözü vermemiştir.

Tokyo Konferansı (2002)

Tokyo Konferansı, bakanlar seviyesinde katılımla 21-22 Ocak 2002 tarihlerinde Tokyo'da düzenlenmiştir. Toplantıya, Afganistan Geçiş Hükümeti Başkanı Hamid Karzai ile Japonya, ABD, Avrupa Birliği ve Suudi Arabistan eş-başkanlık yapmıştır.

Konferans ile uluslararası toplum, kapsamlı makroekonomik ve parasal yapının hızlı bir şekilde kurulmasının önemini güçlü bir şekilde vurgulamıştır. Böylece, sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi için gerekli ekonomik reformlara başlanılmasına odaklanılmıştır.

Yeni Afgan yönetimini desteklemek amaçlı bu konferansa 61 den fazla ülke ve 21 uluslararası organizasyon katılmıştır. Katılımcılar Afganistan'a 6 yıllık bir süreçte 5 milyar dolar civarında bir yardım vaat etmiştir.

Berlin Konferansı (2004)

Afganistan ile ilgili yeniden yapılanma sürecini görüşmek üzere Berlin'de yapılan konferans, Birleşmiş Milletler, Afganistan Devleti, Almanya Federal Cumhuriyeti ve Japonya Devletinin eş-başkanlığında gerçekleşmiştir.

Konferansın temel sonuçları aşağıda belirtilmektedir:

1- Afganistan Devleti, Afganistan'ın geleceğinin güvence altına alınması olarak adlandırılan kalkınma programı üzerinde mutabakata varmıştır.

2- Afgan güvenlik güçleri kurulana kadar, Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (UGYK-ISAF)'nin görevine devam etmesi kararlaştırılmıştır.

3- İl İmar Ekipleri (Provincial Reconstruction Teams) tarafından yürütülen yeniden yapılanma ve gelişim çalışmalarına devam edilmesine ve beş ilave İl İmar Ekibinin ve daha sonra yenilerinin kurulmasına yönelik ISAF'ın sorumluluğunun genişletilmesi hususunda mutabık kalınmıştır..

4- Konferansın sonunda, Afganistan'ın kalkınması ve imarı için 2004 yılı Mart ayından 2007 yılı Mart ayına kadar süreyi kapsayan üç yıllık süre için toplam 8,2 milyar ABD Doları tutarında yardım yapılması konusunda, uzun dönemli söz verilmiştir.

Londra Konferansı (2006)

Londra Konferansı, 31 Ocak – 1 Şubat 2006 tarihinde İngiltere'nin başkentinde, 66 ülkenin ve 15 uluslararası kuruluşun katılımıyla düzenlenmiştir. Konferansa, İngiltere, Afganistan ve Birleşmiş Milletler eş-başkanlık yapmıştır.

Bu konferansta, Afganistan Devleti, gelecekteki kalkınma programını gösteren Geçici Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisini (I-ANDS Interim Afghanistan National Development Strategy) sunmuştur. Delegeler, Afganistan Devleti ile uluslararası toplum arasındaki politik anlaşma olan Afganistan Sözleşmesini kabul etmiş ve Afganistan Sözleşmesinin genel stratejik uygulaması ve koordinasyonundan sorumlu Birleşik Koordinasyon ve İzleme Kurulu (Joint Coordination and Monitoring Board-JCMB) kurulması konusunda mutabakata varmıştır.

Konferansın sonunda, donör ülkeler ve yatırım kurumları, ANDS'in uygulanmasının desteklenmesi için gelecek beş yıllık süre içerisinde toplam 10,5 milyar ABD Doları tutarında yardım sağlanması için söz vermiştir.

Roma Konferansı (2007)

Roma Konferansı, İtalya'nın başkentinde 2-3 Temmuz 2007 tarihinde düzenlenmiştir. Konferans, Afganistan'da hukuk sisteminin ve kanun hakimiyetinin güçlendirilmesine yoğunlaşmıştır.

Donörler, Afganistan Devleti tarafından teklif edilen ulusal yargı programı esas alınarak kanun ve hukukun uygulanmasına yönelik çalışmalarda Afganistan'ı desteklemeye ve bu işlemler için 360 milyon ABD Doları tutarında yardım yapmaya söz vermiştir.

Paris Konferansı (2008)

Fransa'nın başkenti Paris'te 12 Haziran 2008 tarihinde yapılmıştır. Bahsekonu konferansta, Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisinin ilk beş yılının desteklenmesi için yakın işbirliği içerisinde çalışılması konusunda uluslararası toplumun yeni taahhütleri bildirilmiştir.

Afganistan Devleti ve uluslararası toplum, gelecekteki faaliyetlerinin temelini oluşturan Afganistan sözleşmesine sahip çıkmaya devam etmek konusunda mutabakata varmıştır. Mutabakatta öncelik, özellikle tarım ve enerji sektörleri olmak üzere, ekonomik büyümenin ve kurumların güçlendirilmesine yer verilmiştir. Konferansın sonunda uluslararası toplum, 20 milyar ABD Doları tutarında genel mali destek sözü açıklamış olup, verilen sözün sadece 14 milyar ABD Doları tutarının yeni taahhüt olduğu vurgulanmıştır.

Lahey Konferansı (2009)

Lahey Konferansı, Hollanda devletinin inisiyatifi ile 3 Mart 2009 tarihinde düzenlenmiştir. Konferans Hollanda devletinin ev sahipliğinde düzenlenmiş olup, eş-başkanlıkları, Afganistan Dışişleri Bakanı, Hollanda Dışişleri Bakanı ve Birleşmiş Milletlerin Afganistan Özel Temsilcisi tarafından yapılmıştır.

Konferans, güvenliğin artırılması, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, halkın demokratik ve insan haklarının korunmasına yönelik desteğin güçlendirilmesinin koşullarının acil olarak belirlenmesi gerektiği konusunda anlaşmayla sonuçlanmıştır.

Londra Konferansı (2010)

Afganistan ile ilgili Londra'daki ikinci konferans, 2010 yılı Ocak ayında düzenlenmiş olup, temel hedefi, Afganistan'daki politik süreç ile ilgili ileri güvenlik operasyonlarının takviminin oluşturulmasıydı.

Bu konferansta, Afganistan'ın kalkınması, istikrarı ve güvenliğinde Afgan yönetimine daha fazla yetki verilmesine yönelik kararlar alınmıştır. 2010 yılı Londra Konferansının amacı, güvenlik sorumluluğunun ISAF güçlerinden Afgan güçlerine devredilmesini amaçlayan taslak programın hazırlanmasıdır.

Konferansın en önemli sonucu, 2014 yılına kadar şehir güvenlik sorumluluğunu Afgan güvenlik güçleri tarafından üstlenilmesi için, aşamalı olarak güvenliğin Afgan güvenlik güçlerine geçirilmesi konusunda anlaşmaya varılmasıdır.

Afganistan Devleti ve uluslararası toplum, Afganistan Devletinin, kendi kurumlarını ve kaynaklarını geliştirerek halkının ihtiyaçlarını artan bir şekilde karşılayabilmesi için hazırlanmasını sağlamak için daha yoğun gayret gösterilmesi konusunda anlaşmışlardır.

Kabil Konferansı (2010)

Afganistan için dönüm noktası olan Kabil Konferansı, 20 Temmuz 2010 tarihinde Afganistan'ın başkenti Kabil'de düzenlenmiştir. Konferansa, Afganistan Devleti tarafından ev sahipliği yapılmış olup, eş-başkanlığı Birleşmiş Milletler tarafından yapılmıştır. Konferans anlaşmasında, Afgan halkına yapılan tahhütler yenilenerek vurgulanmıştır.

Bahsekonu konferans, ilk defa Afganistan'da Afganlar tarafından düzenlenmiş olması nedeniyle tarihi bir toplantıdır. Yardımların etkinliğini artırmak için, bütçe dışında yapılan yatırım desteğinin devletin kalkınma öncelikleri ile uyumlu hale getirilmesine yönelik bir uygulama kılavuzu hazırlanmıştır. Afganistan Devleti'nin öncelikler programını uygulamayı başarabilmesi için, sürdürülebilir ve etkin kapasite yaratılmasının ulusal ve yerel seviyede desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Lizbon Konferansı (2010)

2010 yılı Kasım ayında Lizbon'da NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen başkanlığında düzenlenmiş olup, 2010 yılında Afganistan için düzenlenmiş olan üçüncü önemli uluslararası konferanstır.

NATO'nun Afganistan'daki görevi, temel tartışma konusu olmuştur. Konferansta, 2014 yılı sonunda Afganistan'ın güvenlik sorumluluğunu üstüne alması planlanan Afgan güvenlik güçlerinin kapasitelerinin artırılmasına yönelik 2011 yılı başında başlatılacak özel eğitim ile ilgili kararların ayrıntıları tartışılmıştır.

İstanbul Konferansı (2 Kasım 2011)

Afganistan'ın, Güney Asya, Orta Asya, Avrasya ve Orta Doğu'yu birbirine bağlayan "Asya'nın Kalbi"ndeki kara köprüsü rolü tanınmış ve Afganistan'ın istikrarlı, güvenli ve huzurlu geleceğine mümkün olan en güçlü destek tekrar teyid edilmiştir.

Kabil Süreci çerçevesinde, Afganistan'da güvenliği sağlama sorumluluğun ISAF/NATO'dan ANSF (Afghanistan National Security Forces)'ye geçiş sürecine tam destek verileceği belirtilmiştir.

Afganistan odaklı bölgesel işbirliğinin geliştirilerek, Afganistan'da ve bölgede kalıcı istikrara katkı sağlamak amacıyla düzenlenen Afganistan için İstanbul Konferansı ile "Güvenli ve İstikrarlı bir Afganistan için Bölgesel Güvenlik ve İşbirliğine dair İstanbul Süreci" başlatılmıştır.

İstanbul Süreci Bakanlar Konferansı (2012)

İstanbul Süreci Bakanlar Konferansı 14 Haziran 2012 tarihinde Afganistan'ın başkenti Kabil'de dönemin Dışişleri Bakanı Sn. Ahmet Davutoğlu ve Afganistan Dışişleri Bakanı Sn. Zalmay Resul'ün eşbaşkanlığında düzenlenmiştir.

2002 tarihli Kabil Deklarasyonu'nda yeralan taahhütler teyit edilmiş ve bölgesel güvenlik ve işbirliğini teşvik etmenin, ülkeler arasında güven ve itimat inşa etmeye yönelik önlemler gerektirdiği kabul edilmiştir.

Konferansa Türkiye'nin yanı sıra 28 ülke ayrıca Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, NATO, İslam İşbirliği Teşkilatı, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Şangay İşbirliği Örgütü, Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı katılım sağlamıştır.

Chicago Konferansı (2012)

Chicago Konferansı'nda alınan kararlara göre, Lizbon Konferansı'nda mutabakata varıldığı üzere, ISAF güçlerinin 2014 yılı sonuna kadar ülkeden çekilerek güvenliğin Afgan milli güvenlik güçlerine (Afghan National Security Forces) bırakılması kararlaştırılmıştır. Ancak, geçiş süresi sonrasında da Afganistan'a yardımların devam edeceği ve 2014 yılından sonra eğitim birimlerinin ülkede kalacağı belirtilmiştir.

Tokyo Konferansı (2012)

Tokyo Konferansı'na 55 ülke ve 25 uluslararası kuruluştan üst düzey yetkililer katılmıştır. Japonya'nın başkenti Tokyo'da Afganistan'a yapılacak yardım ile ilgili düzenlenen konferansta, katılımcılar, Afganistan'a 16 milyar dolar bağış yapma sözü vermiştir.

2014 yılında yabancı askeri birliklerin Afganistan'dan çekilmesinin ardından ülkenin geleceğini güvence altına almak için yapılacak yardımın dört yıla yayılarak verilmesi öngörülmektedir.

Afganistan'ın "geçiş" dönemi sonrasındaki "dönüşümü", Tokyo Konferansı'nda 2015-2024 olarak belirlenmiştir.

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Afganistan Hükümeti, yeniden yapılandırma sürecinde özel sektörün gelistirilmesine ve ülkeye yabancı sermaye çekilmesine önem vermektedir.

Afganistan Yatırım Destek Ajansı (AISA) verilerine göre ABD, Pakistan, Türkiye, İran, Birleşik Krallık ve Hindistan önemli yatırımcılar arasında yer almakta olup en fazla doğrudan yabancı yatırım inşaat ve hizmetler sektörüne gelmektedir.

AISA verilerine göre Afganistan'da yerel nitelikli yaklaşık 42.000 kayıtlı şirket bulunmakta olup, yabancı (uluslararası) nitelikteki kayıtlı şirket sayısı ise yaklaşık 3.400'dür.

Dünya Bankası 2014 yılı iş yapma kolaylığı endeksine göre Afganistan, İş Yapma Kolaylığı bakımından, 189 ülke içerisinde 183. sırada bulunmakta olup, bu oran ülkede iş yapmanın pek çok diğer ülkeye kıyasla daha zor olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, Dünya Bankasının İş Yapma Endeksine göre Afganistan, İşe Başlama Kolaylığı açısından 189 ülke içerisinde 24. sırada bulumaktadır.

UNCTAD (The United Nations Conference on Trade and Development) istatistiklerine göre 2012 yılında Afganistan'a gelen Doğrudan Yabancı Yatırım (Foreign Direct Investment) tutarı 94 milyon $, 2013 yılında ise 69 milyon $ civarındadır. Diğer taraftan, UNCTAD verilerine göre, 1980-2013 yılları arasında Afganistan'a gelen Doğrudan Yabancı Yatırım Toplam Tutarı ise 1,6 milyar $ civarındadır.

Afganistan'da İş Kurma ve Vergi Sistemi

Afganistan'da faaliyet göstermek için Afganistan kanunlarına göre şirket kurularak lisans alınması gerekmektedir.

Afganistan'daki şirket kurulumuna ilişkin mevzuata göre yerli ya da yabancı tüm şirketlerin AISA'ya (Afganistan Yatırım ve Destek Ajansı, Mezkur kurum 2016 Ağustos Ayında Afganistan Ticaret ve Sanayi Bakanlığı bünyesine alınmış olup, 2017 yılından itibaren söz konusu Bakanlık, AISA'nın bütün sorumluluklarını yerine getirecektir.) kayıt olarak şirketlerine lisans edinmek zorundadırlar.

Yabancıların yeni bir şirket kurması ya da yabancı şirketlerin Afganistan'da bir şube/temsilcilik veyahut bir Afgan şirketle ortak girişim kurması halinde farklı evraklar AISA'ya sunulmak zorundadır. Gereken evraklar aşağıda yabancı lisansı başlığıyla gösterilmektedir.

1. Yabancı Lisansı

a. Yabancı Bireyler

- Başkan, Başkan Yardımcısı ve hissedarların geçerli vizeye sahip pasaportlarının fotokopisi
- İnterpol Sorgulaması (Afganistan İçişleri Bakanlığ tarafından yapılmaktadır)
- Kontakt kişinin orjinal kimlik kartı (Afgan Vatandaşı olmalı)
- Başkan, başkan yardımcısı ya da hissedarlarının orjinal kimlik kartı (Eğer herhangi biri Afgan Vatandaşı ise)
- Başkan, başkan yardımcısı ve hissedarların başvuruda hazır bulunması
- Eğer hazır bulunamıyorlar ise vekaletnameleri
- Başkan ve başkan yardımcısının 4'er vesikalık fotoğrafı
- Kira sözleşmesi
- İlgili Bakanlıktan anlaşma mektubu (Sektör bazında ise)
- Başkan ve başkan yardımcısının tecrübe mektubu (Eğer danışmanlık ya da hukuk bürosu ise)

b. Şube Açma

- İlgili ülke Büyükelçiliğinden alınacak firmanın söz konusu ülkede varolup olmadığına dair mektup ve bu mektubun Afganistan Dışişleri Bakanlığı tarafından onaylanması ve vekalet verilmesi

Bu durumda, Türk Firması öncelik olarak T.C. Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliğine aşağıdaki evraklarla beraber başvuracaktır.

i. Dilekçe (T.C. Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliğini muhatap, şirket başkan, başkan yardımcısı ve şirketin iştigal edeceği sektörü belirterek ve ayrıca ortak girişim –JV- kurulacak ise Afgan Firmanın bilgilerini de içeren)

ii. Ticaret Sicili (Noter Onaylı)

iii. Şirket Yetkilisinin İmza Sirküleri (Noter Onaylı)

iv. Şirket Yetkilisinin Pasaport Fotokopisi

- Başkan, Başkan Yardımcısı ve hissedarların geçerli vizeye sahip pasaportlarının fotokopisi
- İnterpol Sorgulaması (Afganistan İçişleri Bakanlığ tarafından yapılmaktadır)
- Kontakt kişinin orjinal kimlik kartı (Afgan Vatandaşı olmalı)
- Başkan, başkan yardımcısı ya da hissedarlarının orjinal kimlik kartı (Eğer herhangi biri Afgan Vatandaşı ise)
- Başkan, başkan yardımcısı ve hissedarların başvuruda hazır bulunması
- Eğer hazır bulunamıyorlar ise vekaletnameleri
- Başkan ve başkan yardımcısının 4'er vesikalık fotoğrafı
- Kira sözleşmesi
- İlgili Bakanlıktan anlaşma mektubu (Sektör bazında ise)
- Başkan ve başkan yardımcısının tecrübe mektubu (Eğer danışmanlık ya da hukuk bürosu ise)

Lisans Yenileme

AISA'ya kaydını yaptırmış şirketlerin AISA lisanslarını her sene yenilemeleri gerekmektedir. Maliye Bakanlığından alınacak tüm vergilerin ödendiğine dair mektubun AISA'ya sunulduğu gün lisans yenileme işlemi yapılır.

Şirket Feshi

Başkan, başkan yardımıcısı ve hissedarların hazır bulunarak AISA'da kapanış formunu doldurmaları gerekmektedir. Ticaret ve Sanayi Bakanlığı ve Maliye Bakanlığının şirketin vergi borcu olmadığına dair bir mektup vermeleri gerekmektedir.

Yıllık Lisans ve Yenileme Ücretleri

Yıllık yenileme ücretleri kurulum lisans ücretinin yarısı kadardır. Ayrıca, başvuranın Adalet Bakanlığı Resmi Gazete ilanı için 3000 Afgani ödemesi gerekmektedir.

AFGANİSTAN'IN DIŞ TİCARETİ

Afganistan'ın dış ticaret değerleri, ülkedeki iç savaştan etkilenmiş ve zaman zaman dalgalanmalar göstermiştir. 2010 yılında 588 milyon dolar olan ihracat değeri, 2014 yılında 845 milyon dolara

yükselmiştir. 2010 yılında yaklaşık 9,1 milyar $ olan İthalat değeri ise 2014 yılında ise 7,8 milyar dolara gerilemiştir.

Dış Ticarette Genel Durum (milyon $)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
İhracat (milyon $)	588	503	460	720	852	571
İthalat(milyon $)	9.186	12.435	8,439	7,280	6,328	7,722

(*) Afganistan'ın ticaret yaptığı ülkelerin bildirdiği verilerdir. ***Kaynak:*** *ITC Trademap*

ÜRÜN GRUPLARI İTİBARİYLE AFGANİSTAN'IN İHRACATI (BİN DOLAR)

Code	Ürün Adı	2010	2011	2012	2013	2014
TOTAL	All products	388,484	375,851	428,903	514,973	570,534
'08	Yenilen meyvalar ve yenilen sert kabuklu meyvalar;	135,997	126,793	98,196	144,161	245,065
'99	Başka Yerde Belirtilmemiş Ürünler	20,170	72,058	167,260	191,683	131,339
'57	Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları	70,016	49,116	72,759	73,226	83,994
'09	Kahve, çay ve baharat.	16,691	6,653	54,147	61,124	70,841
'51	Yapağı ve yün, ince veya kaba hayvan kılı; at kılından iplik ve dokunmuş mensucat	13,423	6,438	5,908	20,660	14,213
'41	Ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler	14,676	16,185	8,976	14,818	12,949
'12	Yağlı tohum ve meyvalar;	33,440	29,161	20,641	9,111	11,862

Kaynak: *ITC Trademap*

ÜRÜN GRUPLARI İTİBARİYLE AFGANİSTAN'IN İTHALATI (BİN DOLAR)

Code	Ürün Adı	2010	2011	2012	2013	2014
'99	Başka Yerde Belirtilmemiş Ürünler	568,105	692,595	2,405,113	4,834,523	4,144,072
'27	Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler;	1,075,187	2,222,109	1,517,526	1,452,548	1,488,624
'11	Değirmencilik ürünleri; malt; nişasta; inülin; buğday gluteni.	229,567	220,048	175,498	429,087	498,933
'72	Demir ve çelik	463,264	492,376	345,207	522,356	360,100
'58	Özel dokunmuş mensucat; tufte edilmiş dokumaya elverişli mensucat; dantela; duvar halıları; şeritçi ve kaytancı eşyası; işlemeler	117,764	98,870	110,201	151,360	295,918
'15	Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar ve bunların parçalanma ürünleri; hazır yemeklik katı yağlar; hayvansal ve bitkisel mumlar	119,307	169,271	536,367	216,379	220,327
'68	Taş, alçı, çimento, amyant, mika veya benzeri maddelerden eşya	192,253	189,937	163,333	219,653	160,348
'17	Şeker ve şeker mamulleri	68,451	36,375	6,919	61,637	117,624

'09	Kahve, çay ve baharat.	38,050	85,915	69,064	151,082	111,711
'87	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları; bunların aksam, parça ve aksesuarı	1,004,351	745,190	721,789	190,446	87,895
'30	Eczacılık ürünleri	40,689	43,884	36,018	139,564	68,432
'40	Kauçuk ve kauçuktan eşya	49,346	39,520	31,076	10,202	29,161
'48	Kağıt ve karton; kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya	18,271	27,542	6,111	8,231	26,083
'62	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	12,036	6,487	20,920	27,785	23,497
'34	Sabunlar, yüzey-aktif organik maddeler, yıkama müstahzarları, yağlama müstahzarları, suni mumlar,	29,254	33,309	11,192	33,421	23,332
'64	Ayakkabılar, tozluklar ve benzeri eşya; bunların aksamı	45,378	31,026	19,729	8,263	13,787
'53	Dokumaya elverişli diğer bitkisel lifler; kağıt ipliği ve kağıt ipliğinden dokunmuş mensucat	9,161	4,685	1,973	45,675	9,717
'85	Elektrikli makina ve cihazlar ve bunların aksam ve parçaları;	207,329	241,945	9,333	284	6,616

'24	Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	59,645	93,357	13,845	3,781	3,985
'31	Gübreler	10,441	13,951	1,458	26,202	3,551

Kaynak: *ITC Trademap*

İHRACATINDA BAŞLICA ÜLKELER (BİN DOLAR)

İthalatçı Ülkeler	2010	2011	2012	2013	2014
Pakistan	138,375	199,529	235,091	307,598	392,166
Hindistan	143,652	120,111	79,744	213,197	243,721
ABD	85,248	26,139	36,760	45,514	72,015
Almanya	31,357	15,172	19,604	16,559	29,857
Çin	3,680	4,403	5,187	9,595	17,372
Türkiye	5,098	4,795	6,461	10,721	16,488
Rusya	19,486	28,053	11,304	14,280	12,897
Finlandiya	7,668	10,653	12,740	17,390	10,085
İtalya	763	1,524	4,845	6,605	6,838
Fransa	1,980	4,973	4,960	8,346	4,898
İspanya	597	4,299	3,749	7,736	4,052
Birleşik Krallık	2,589	14,084	4,024	4,603	3,750
Kazakistan	1,233	3,833	594	2,958	3,171

Kaynak : *ITC Trademap Mirror Data (Afganistan'a ihracat gerçekleştirilen ülke kayıtları temel alınmıştır)*

İTHALATINDA BAŞLICA ÜLKELER (MILYON DOLAR)

İhracatçı Ülkeler	2010	2011	2012	2013	2014
Pakistan	1,684,666	2,660,295	2,099,282	1,998,110	1,879,143
Rusya	538,971	801,273	938,400	630,974	951,170
ABD	2,151,401	2,921,862	1,521,555	1,409,639	792,389
Hindistan	392,552	504,566	475,621	513,530	442,876
Çin	175,265	230,010	464,034	328,259	393,560
Kazakistan	362,784	333,844	320,952	250,910	333,539
Azerbeycan	69,420	100,194	119,916	205,327	275,990
Türkiye	259,902	275,969	290,048	228,231	186,403
Almanya	356,533	395,823	380,506	221,330	158,782
Belçika	37,261	23,533	33,007	50,910	139,361
Malezya	20,339	17,231	20,304	41,407	78,517
Endonezya	53,945	35,573	56,218	50,886	77,411
Hollanda	103,547	145,056	107,911	93,815	64,808
Güney Kore	68,222	119,912	143,167	63,840	58,761
Romanya	17,688	41,322	10,944	12,350	53,749

Birleşik Krallık	302,466	554,274	164,811	103,659	48,816
Tayland	145,999	192,362	143,488	184,280	47,041
Avusturya	19,040	12,758	16,721	14,573	27,877

Kaynak: ITC Trademap Mirror Data (Afganistan'dan ithalat gerçekleştirilen ülke kayıtları temel alınmıştır.)

DIŞ TİCARET POLİTİKASI

Gümrük Tarifeleri

Afganistan, bölge ülkeleri içerisinde gümrük tarifleri en düşük olan ülkelerden biridir.

2011-2012 yıllarında Afganistan 100'den fazla üründe (özellikle taşıt, sebze, meyve ve halı vb ürünler) gümrük tarifelerinde artırıma gidilmiştir. Gümrük oranlarında gerçekleştirilen arttırma rağmen, ithal edilen ürünlerin yaklaşık % 70'ine uygulanan gümrük vergisi % 5'den yüksek değildir. İthal edilen ürünlerin % 25'ine ise %8 ila % 12 arasında gümrük vergisi uygulanmaktadır. % 15'den fazla gümrük vergisi uygulanan ürün sayısı ithal edilen toplam ürünlerin % 5'i civarındadır. (Kaynak: US Commercial Service, Doing Business Report)

İthalatta uygulanan gümrük vergilerine Afganistan Gümrük Departmanı'nın *http://customs.mof.gov.af/en/page/1035* internet adresinden erişim sağlanabilmektedir.

İthalat Yasakları

Genel itibariyle, ateşli silahlar, patlayıcı maddeler, müstehcen yayınlar, alkol ve domuz ürünleri vb. ürünlerin ülkeye ithalatı yasaktır. Ülkeye ithalatı yasaklanmış ürünlere Afganistan Gümrük Departmanı'nın *http://customs.mof.gov.af/en/page/1035* internet adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Standartlar

Afganistan halihazırda ulusal bir standart rejimi kurma aşamasındadır. Afganistan Ulusal Standartlar Otoritesi (ANSA) 2005 yılında kurulmuş olup, standartlar ve teknik düzenlemelerden sorumludur. Ülkede, Standardizasyon Yasası 2011 yılı Mart ayında çıkarılmıştır.

Standartlar konusunda ilave bilgilere *http://www.ansa.gov.af/* internet adresinden erişim sağlanabilmektedir.

TİCARET ANLAŞMALARI

Afganistan-Pakistan Transit Ticaret Anlaşması (APTTA): 2010 yılında imzalanmış ve 12 Haziran 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Anlaşma ile Afgan ihraç ürünlerini taşıyan Afgan nakliye araçlarının Karachi, Port Qasim ve Gwador Limanları yoluyla dünyaya açılması sağlanması amaçlanmıştır.

Tamamen uygulanmaya başlanması ile, nakliye masraflarının azaltacağı ve bahse konu Anlaşmanın bölgedeki ticari bağları kuvvetlendireceği düşünülmektedir. Bahse konu Anlaşma ile ilgili detaylara ve Anlaşma metnine Afganistan Gümrükler Departmanı'nın http://customs.mof.gov.af/en/page/1010 web adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Güney Asya Serbest Ticaret Alanı (South Asia Free Trade Area – SAFTA): Afganistan, 2011 yılında Güney Asya Serbest Ticaret Alanı Anlaşması (SAFTA)'nı imzalanmıştır. Afganistan, Bangladeş, Bhutan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka SAFTA'ya taraf ülkelerdir. Anlaşma ile Afgan ürünleri Güney Asya pazarına açılmıştır.

Anlaşmaya göre, Pakistan, Hindistan, Sri Lanka, Bangladeş, Bhutan, Maldivler ve Nepal'in Afgan ürünlerine uygulanan gümrük vergilerinde indirime gitmeleri öngörülmektedir.

SAFTA Anlaşması ile, Hindistan, Pakistan ve Sri Lanka'nın hassas olmayan ürünler (non-sensitive products) için gümrük tarifelerini, Afgan ihraç ürünleri için %0-5 seviyesine çekmesi öngörülmektedir.

Anlaşmaya taraf ülkeler, hassas ürünler listelerindeki ürün sayısını azaltmayı taahhüt etmişlerdir. Bahse konu Anlaşma ile ilgili detaylara ve Anlaşma metnine Afganistan Gümrükler Departmanı'nın http://customs.mof.gov.af/en/page/1011 web adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Afganistan'ın DTÖ Üyeliği: 17 Aralık 2015 tarihinde düzenlenen DTÖ Bakanlar Konferansı'nda Afganistan 164. Üye olarak onaylanmış ve Haziran 2016'da resmen DTÖ üyesi olmuştur.

Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (Generalized System of Preferences-GSP) Programı: En az gelişmiş ülke statüsünde bulunan Afganistan, yaklaşık 5.700 üründe ABD pazarına gümrüksüz olarak girebilme imkanına sahiptir.

Afganistan'ın Üye Olduğu Bölgesel İşbirliği Platformları

Afganistan, ülkemizin de üye olduğu İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO)'na ayrıca, Merkez Asya Bölgesel Ekonomik İşbirliği (CAREC) ve Güney Asya Bölgesel İşbirliği Birliği (SAARC)'ne üyedir.

AFGANİSTAN-TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİ

Türkiye'nin Afganistan ile dış ticareti yıllara göre farklılık göstermektedir. 2006-2012 yılları arasında Afganistan'a ihracatımız sürekli artış göstermiş ve 2012 yılında 290 milyon dolara ulaşmıştır. İki ülke

arasında ticaret hacmi 2012 yılında yaklaşık 297 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Afganistan'a ihracatımız 2013 yılında 239 milyon $'a, 2014 yılında ??????????? ise gerilemiştir.

Afganistan ile Yıllar İtibarıyla Dış Ticaretimiz (milyon dolar)

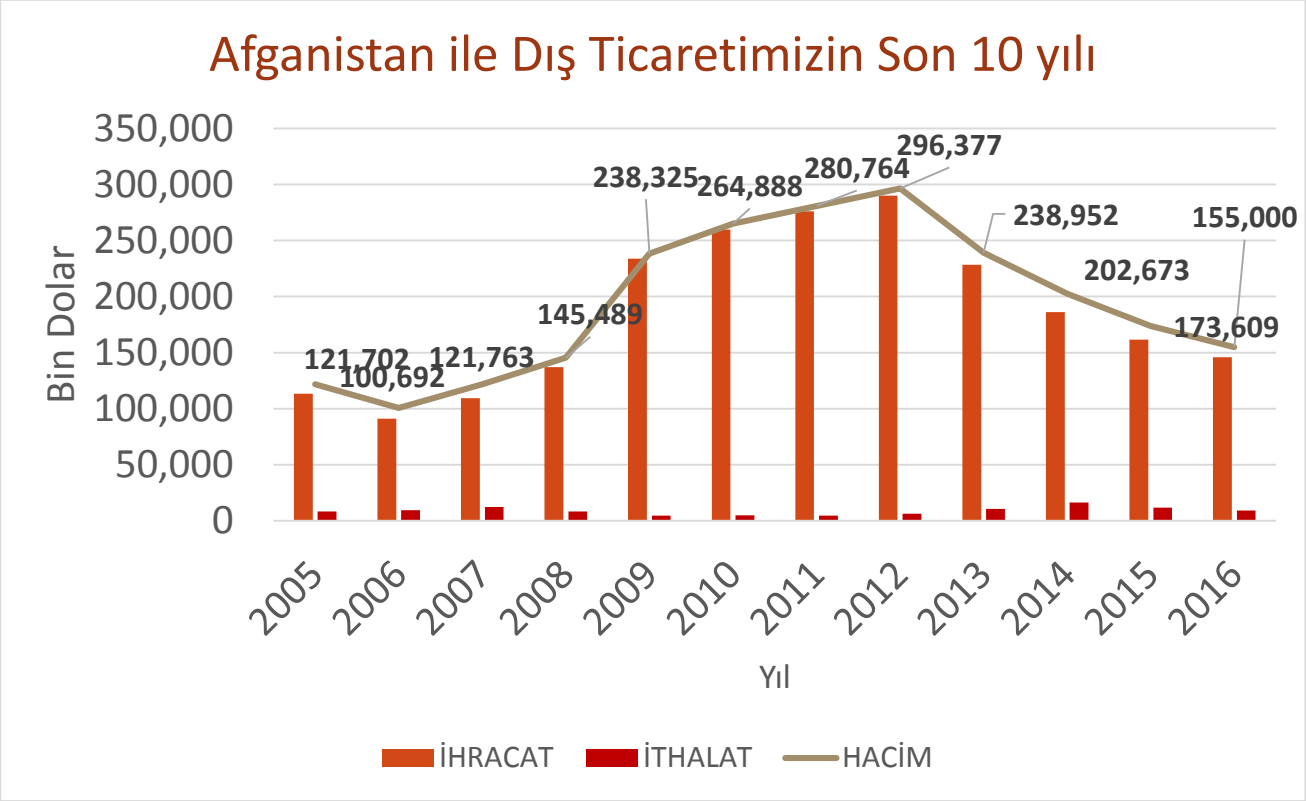

İki Ülke Arasında Ticaretin Altyapısını Oluşturan Anlaşma ve Protokoller:

Anlaşmanın Adı	İmza Tarihi	RG Tarih ve No'su
Uluslararası Karayolu Nakliyatına İlişkin Anlaşma	3.1.1978	10.3.1978/16423
Ticaret Anlaşması	05.11.1975	02.08.1976/15493
Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması	11.01.1976	18.05.1976/15591
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	10.06.2004	2.6.2005/25833
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	10.06.2004	1.4.2005/25773
Sağlık Alanında İşbirliğine Dair Anlaşma	20.4.2005	11.04.2008/26878
Gümrük İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması	26.04.2005	12.3.2011/27872
Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	27.04.2005	30.11.2010/27771
Türk-Afgan Karma Ekonomik Komisyonu I. Dönem Toplantısı Mutabakat Zaptı	27.04.2005	10.5.2007/26518

Kaynak: *T.C. Dışişleri Bakanlığı*
Ayrıntılı Bilgi İçin: http://ua.mfa.gov.tr/

Ülkemiz ile Afganistan arasında Ekonomik ve Ticari ilişkilerin temelini oluşturan Ticaret, Ekonomik ve Teknik İşbirliği, Gümrük İşbirliği, Uluslarası Karayolu Taşımacılığı, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir.

TÜRKİYE-AFGANİSTAN YATIRIM İLİŞKİLERİ

Ülkemiz yatırımcıları 2001 yılından itibaren Afganistan pazarında yatırımlarına ağırlık vermiş olup, ülkemiz yatırımlarının büyük çoğunluğunun müteahhitlik sektöründe yoğunlaştığı görülmektedir. Bununla birlikte, 2014 yılı sonrasında Afganistan'da özellikle ABD tarafından ihale edilecek müteahhitlik projerlerinde azalma beklenmektedir.

Ortadoğu, Rusya, Orta Asya ve Kafkasya'da büyük ve prestijli projelere imza atan Türk inşaat şirketleri, bu tecrübeleri sayesinde Afganistan'ın altyapısının inşasında önde gelen aktörler olmuşlardır. Tecrübelerini, ekipmanlarını, makine parklarını ve çalışanlarını Afganistan'a taşıyan firmalar, Afganistan'da üst yüklenici ve alt yüklenici olarak birçok proje almışlardır.

Türk Firmaları, müteahhitlik alanında yabancı yatırımcılar arasında birinci sırada yer almakta olup ülkede 70 civarında Türk inşaat firması bulunmaktadır.

Afganistan'da yatırım yapan firmaların her yıl Afganistan Yatırım Destek Kurumu tarafından verilen lisanslarını yenilemeleri gerekmekte olup, 2014 yılı itibariyle yaklaşık 100 civarında Türk firmasının AISA kayıtlarını yenilediği görülmektedir.
Afganistan ile ülkemiz arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması (YKTK) Anlaşması 10.06.2004 tarihinde imzalanmış ve 19.07.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bahse konu Anlaşmaya http://www.ydy.gov.tr/anlasma_detay.cfm?ID=134 web sayfasından erişim sağlanabilmektedir.

POTANSİYEL İŞBİRLİĞİ VE YATIRIM OLANAKLARI

Afganistan uzun yıllar savaş ortamında bulunması nedeniyle ülkenin kalkınması durmuş ve halkın yaşamı dışarıdan yapılacak yardımlara bağlı hale gelmiştir. Bu çerçevede uluslararası koalisyonun üyesi olarak kabul edilen bir çok ülke Afganistan'ın kalkınması için çabalarını sürdürmektedir.

Afganistan, iç savaştan dolayı güvenlik sıkıntısının çok fazla olduğu bir ülkedir. Bununla beraber ülkedeki altyapı çalışmaları devam etmektedir. Halkın gelir seviyesinin artmasıyla bazı üretim alanlarında da gelişme beklenmektedir. Afganistan'ın öncelikli olarak güvenlik, tarım, madencilik, eğitim ve sağlık alanında desteğe ihtiyacı vardır.

Afganistan'da Türk firmaları için işbirliği olanağı içeren alanlar;

- Madencilik: Afganistan doğal kaynaklar açısından zengin yataklara sahip olup petrol, doğalgaz ve kömür gibi enerji mineralleri, bakır, demir, altın, tuz, gibi değerli ve yarı değerli madenler, cam, seramik, inşaat, kimya ve gübre sanayiinde kullanılan madenler, çimento yapımında kullanılan klinker, kireç taşı ve kil ile mermer yataklarına sahiptir. Amerikalı yetkililerin yaptığı açıklamalarda, Afganistan'ın yaklaşık 1 trilyon ABD Doları değerinde keşfedilmemiş madeni kaynaklara sahip olduğu belirtilmektedir. Bahse konu rezervler uluslararası yatırımcıların ülkeye olan ilgisini arttırmaktadır.

- Tarım ve Hayvancılık: Afganistan'da tarım ve hayvancılık genel itibariyle ilkel metodlarla yapılmakta olup, ülkede gıda işleme tesisi, soğuk hava deposu ve mezbahane eksikliği bulunmaktadır.

Afganistan'da üretimi yapılan bazı meyveler yaş olarak Hindistan ve Pakistan gibi çevre ülkelerine ihraç edilmekte olup bu ürünlerin işlenerek daha fazla katma değer ile ihraç edilmesi bu alanda yapılacak yatırımlar ile mümkün olabilecektir.

Ayrıca, Afganistan'da hayvancılık konusunda potansiyel bulunmasına rağmen, yeterli bilimsel ve teknik destek olmadığından ve aşılama yapılamadığından verim düşük kalmaktadır.

- Müteahitlik ve İnşaat Sektörü: 2003 yılından itibaren başta ABD olmak üzere, uluslararası donörler ülkede inşaat projleri için milyarlarca Dolar kaynak ayırmışlardır. İnşaat sektöründeki büyüme yerel inşaat firmlarının da gelişmesine katkıda bulunmuş ve pek çok Afgan firması inşaat şirketi kurmuştur. Afgan firmaları sektörde genellikle alt yüklenici, taşeron olarak faaliyet göstermektedirler. Afganistan İnşaatçılar Birliği (Afghanistan Builders Association-ABA) sektörde faaliyet gösteren inşaat firmaları tarafından

kurulmuş olan özel nitelikli bir dernek olup 500 kadar inşaat firması bu derneğe üyedir. Dernek ile ilgili bilgilere www.aba.af internet adresinden erişim sağlanabilmektedir.

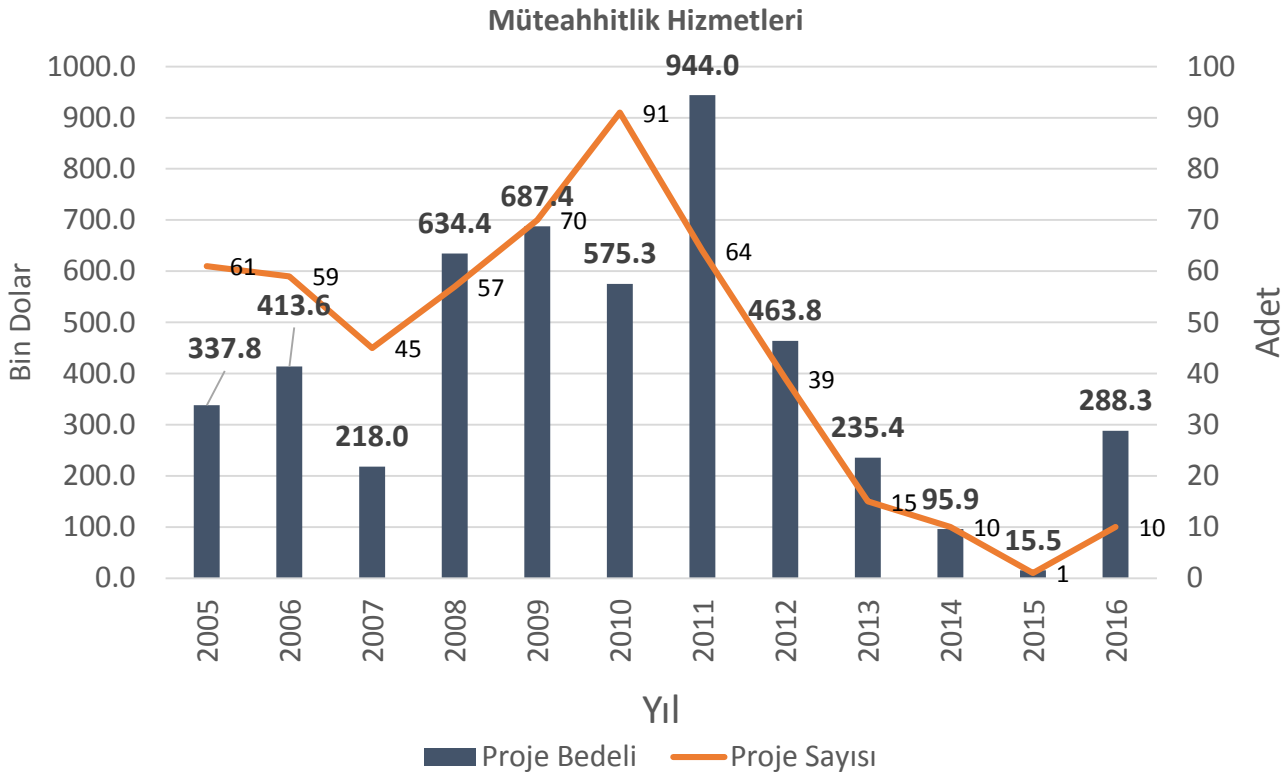

Afganistan'da çok ciddi bir konut açığı söz konusudur. Kabil, deprem bölgesinde yer almakta olup, genel itibariyle konut stoğunun depreme dayanıksız evlerden oluştuğu değerlendirilmektedir.

Ayrıca ülkede, altyapı , üstyapı, yol, baraj, tünel, köprü, toplu konut, havaalanı, idari binalar, az ya da çok katlı yapılar, prefabrik yapılar, su sistemleri, kanalizasyon, otel ve hastane binalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Diğer taraftan, ABD Birliklerinin 2014 yılı sonunda ülkeden çekilmesi sorasında, ülkedeki müteahitlik projelerinde azalma görülmektedir.

ABD destekli müteahitlik projelerine Federal Business Opportunities (FedBizOpps) web sayfasından (*www.fbo.gov*), The US Army Corp of Engineers tarafından Afganistan'da açılan ihalelere ise *http://www.aed.usace.army.mil/* web sayfasından erişim sağlanabilmektedir.

- Sağlık Hizmetleri alanında işbirliği: Afganistan'da ciddi bir hastane ve sağlık alanında yetişmiş personel açığı bulunmakta olup, ülkemiz sağlık turizmi açısından Afgan vatandaşları tarafından rağbet görmektedir.

- Emek yoğun sanayi ürünleri üretimi: Yüksek nakliye ücretleri emek yoğun ürünlerin yerel olarak üretilmesi yönündeki talebi arttırmakta olup, sabun ve temizlik ürünleri, tekstil ürünleri, ayakkabı, halı, battaniye, bazı inşaat malzemeleri, mobilya vb. ürünlerin ülkede üretimi genellikle küçük tesislerde yapılmaktadır.

1. Tarım ve Hayvancılık Alanında Yatırım Olanakları

Tarım faaliyetleri, Afgan nüfusunun en önemli geçim kaynağıdır. Tarımsal üretimin önemli kısmı, buğday başta olmak üzere, daha çok yurtiçi tüketime yönelik üretilen tahıllardan oluşmaktadır.

Afganistan'da tarımsal üretim, büyük ölçüde, ürünün ihtiyacı olan suyu sağlayan eriyen kar suları ile bahar yağmurlarına dayanmaktadır. Diğer taraftan iklim olarak iyi olan yıllarda bile, Afganistan tarımda kendi kendine yeterli bir ülke değildir ve yurtiçi ihtiyaçlarını karşılamak için gıda ithal etmesi ve gıda yardımı alması gerekmektedir.

Tarımsal üretim son derece ilkel koşullarda yapılmakta ve iklim koşullarından büyük ölçüde etkilenmektedir. 1979 yılından sonra SSCB'ye karşı sürdürülen savaş ve bunu takip eden iç savaş Pakistan ve İran'a mülteci akınına yol açmıştır. Bu durum, tarımsal üretimi de olumsuz yönde etkilemiştir. Ülkede sulanabilir arazinin 1980'lerden günümüze yaklaşık olarak % 60 oranında azaldığı tahmin edilmekte olup ülke tarım ürünlerinde kendi kendine yeter bir ülkeden önemli bir tahıl, meyve ve sebze ithalatçısı ülke haline gelmiştir. Buğday, Afganistan'ın toplam tahıl tüketiminin % 80'den fazlasını oluşturması nedeniyle, en temel ürün olmaktadır. Diğer tahılları ise, pirinç, mısır, arpadan oluşturmakta ve ayrıca bakliyat, patates, soğan ve karpuz, kavun, kayısı, nar ve üzüm gibi meyve ve sebzeler, hem yurtiçi tüketim hem de ihracat amacıyla üretilmektedir.

Diğer taraftan, afyon üretimi bir çok Afgan vatandaşı için gelir kaynağı haline gelmiştir.

Esas olarak kayısı ve bademden oluşan kuru yemiş ve fıstık ihracatı, en önemli yabancı döviz kaynağı olmaya devam etmektedir. Ancak yine de, bu ihracat, Afgan kuru yemiş ihracatının dünyadaki pazar payının % 60'ını oluşturduğu 1980 yıllarındaki seviyesinden oldukça uzaktır.

Afganistan tarım alanında bakir bir ülke olup, ülkemizin tarım alanında sahip olduğu tecrübeyi Afganistan'a aktarması halinde, hem Afgan halkının geçimini desteklemiş, hem de ülkemizin daha sağlıklı ürün ithal etme imkanının olacağı düşünülmektedir. Ancak, planlanacak projelerin uygulanması için, projenin takibi ve koordinasyonu konusunda görevli yeteri kadar Türk uzmanının Afganistan Tarım Bakanlığında üst seviyede danışman olarak görev yapması yerinde olacaktır.

Afganistan'ın önemli bir meyve üreticisi olması nedeniyle, ülkemizin meyve ve sebze komisyoncuları ile meyve suyu işletmecilerinin, Afgan çiftçilerine tecrübelerini aktararak destek olabilecekleri düşünülmektedir. Bu çerçevede, ülkemizin gıda sektöründe faaliyet gösteren firmalarının, soğuk hava depoları kurmaları ve işletmeleri ile gıda işlenmesi ile ilgili makine ve teçhizat temini ve tecrübelerini paylaşmaları konusunda Afgan firmaları ile işbirliği yapılabilmeleri mümkün görülmektedir. Diğer taraftan, Afganistan'da üretimi yapılan bazı meyveler yaş olarak Hindistan ve Pakistan gibi çevre ülkelerine ihraç edilmekte olup bu ürünlerin işlenerek daha fazla katma değer ile ihraç edilmesi bu alanda yapılacak yatırımlar ile mümkün olabilecektir.

Ayrıca, Afganistan'da hayvancılık konusunda önemli bir potansiyel bulunmasına rağmen, yeterli bilimsel ve teknik destek olmadığından ve aşılama yapılamadığından verim düşük kalmaktadır. Ülkemizin hayvancılık konusundaki tecrübesinin Afganistan Tarım Bakanlığına aktarılması ve hayvanların aşılanması ve ıslahına destek verilmesi halinde, hem Afganistan halkına ekonomik destek sağlanabilir, hem de ülkemizde oldukça gelişmiş olan deri konfeksiyon sektörüne girdi olacak ham deri temini mümkün olabilecektir. 2011 yılı içerisinde Afganistan Tarım Bakanlığı tarafından beş adet modern mezbahane yapımı işi ihale edilmiştir. Bahsekonu proje, Afgan firması ile birlikte ihaleye giren bir Türk firması tarafından üstlenilmiş olup, proje ve inşaatı sürdürülmektedir.

2. Madencilik Alanında Yatırım Olanakları

Afganistan doğal kaynaklar açısından zengin yataklara sahip olup petrol, doğalgaz ve kömür gibi enerji mineralleri, bakır, demir, altın, tuz, gibi değerli ve yarı değerli madenler, cam, seramik, inşaat, kimya ve gübre sanayiinde kullanılan madenler, çimento yapımında kullanılan klinker, kireç taşı ve kil, ile mermer yataklarına sahiptir. Amerikalı yetkililerin yaptığı açıklamalarda ve Sovyet işgali sırasında yapılan araştırmalarda, Afganistan'ın yaklaşık 1 trilyon ABD Doları değerinde keşfedilmemiş madeni kaynaklara sahip olduğu belirtilmektedir.

Ayrıca, Afganistan Madencilik Bakanlığı tarafından, Afganistan'ın çok zengin petrol ve doğal gaz kaynakları ile demir, bakır, kömür, altın ve lityum gibi madensel kaynaklara sahip olduğu bildirilmiştir. Ancak, güvenlik sorunu ve alt yapının yetersiz olması nedeniyle bu kaynakların değerlendirilmesi için oldukça uzun yıllar gerektiği belirtilmektedir.

Madencilik konusundaki raporların çoğunluğu Sovyet işgali döneminde yapılmış olduğundan, bu sektöre ilgi duyulması halinde ülkemizin madencilik uzmanlarının var olan raporları gözden geçirerek yeniden değerlendirmesinde büyük yarar görülmektedir.

Afganistan'da çıkarılan zümrüt gibi değerli taşların değerlendirilmesi için ülkemizin kıymetli taş işlemesiyle ilgili firmalarının Afgan firmaları ile iş birliği yapabilecekleri düşünülmektedir.

Diğer taraftan Afganistan'ın kendine özgü önemli mermer yataklarına sahip olması nedeniyle, ülkemizin mermer sektöründe faaliyet gösteren firmalarının mermer işlemeciliği ile ilgili makine ve teçhizat temini ve tecrübelerini paylaşmaları yoluyla işbirliği yapılabilmeleri mümkün görülmektedir.

Afganistan'ın en önemli doğal kaynakarından birisi, 1967 yılında keşfedilen doğal gazdır. 1980'li yıllarda doğal gaz satışları yılda 300 milyon ABD dolarını bulmuş ve ülkenin ihracat gelirlerinin % 56 sını oluşturmuştur. Söz konusu ihracatın % 90'ı SSCB'ye gerçekleştirilmiştir. SSCB'nin geri çekildiği 1989 yılından bu yana, doğal gaz üretimi de sekteye uğramıştır. Afganistan'ın yeniden yapılandırılması sürecinin sona ermesinin ardından, ülkenin eski doğal gaz gelirlerine kavuşabileceği tahmin edilmektedir.

Diğer taraftan, madenlerle ilgili yasal alt yapısı 2005 yılında çıkarılan Maden Yasası ile belirlemekte olup bahse konu yasanın revize edilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

3. İnşaat Alanında Yatırım Olanakları

2003 yılından itibaren başta ABD olmak üzere, uluslararası donörler ülkede inşaat projleri için milyarlarca Dolar kaynak ayırmışlardır. İnşaat sektöründeki büyüme yerel inşaat firmlaarının da gelişmesine katkıda bulunmuş ve pek çok Afgan firma inşaat şirketi kurmuştur. Afgan firmaları sektörde genellikle alt yüklenici, taşeron olarak faaliyet göstermektedirler. Afganistan İnşaatçılar Birliği (Afghanistan Builders Association-ABA) sektörde faaliyet gösteren inşaat firmaları tarafından kurulmuş olan özel nitelikli bir dernek olup 500 kadar inşaat firması bu derneğe üyedir.

Afganistan çok ciddi bir konut açığı söz konusudur. Kabil deprem bölgesinde yer almakta olup, genel itibariyle konut stoğunun depreme dayanıksız evlerden oluştuğu değerlendirilmektedir

Uluslararası Koalisyon Birliklerinin 2014 yılı sonunda ülkeden çekilmeye başlaması sorasında, ülkedeki müteahitlik projelerinde azalma görülmektedir. Bununla birlikte, ülkede inşaat malzemeleri üretimi genel olarak modern tesislerde yapılmamakta ve bu bağlamda özellikle çimento, asfalt, kapı pencere, boya, mermer, tuğla, beton, kiremit, vb. pek çok inşaat malzemesinde ülkede yatırıma ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu kapsamda inşaat firmalarımız açısından potansiyel teşkil eden alanlar;

-Altyapı , üstyapı, yol, baraj, tünel, köprü, toplu konut, havaalanı, idari binalar, az ya da çok katlı yapılar, prefabrik yapılar, su sistemleri, kanalizasyon, otel ve hastane binaları ile ilgili taahhüt projeleri,

-Ağır ve hafif çelik yapıların imalatı ve montajı, komple endüstri tesisleri imalatı ve teknolojik montajı, hidro-elektrik ve termik santrallerin imalatı, içme suyu, kullanma suyu ve sulama amaçlı baraj ve göletlerin inşası,

-Petrol rafinerileri tesisleri, petrol depolama ve pompa istasyonları, petrol ve doğalgaz boru hatları, imalatı

- Su boru hatları, su arıtma tesisleri imalat ve montajı,

- Bina yenileme ve dekorasyon hizmetleri,

-Yabancı güçlere ve yardım kuruluşlarına bina inşaatı,

-Enerji santralleri kurma, resmi ve özel kuruluşların jeneratör ihtiyacınının karşılanması,

-Ulaştırma sistemleri,

-Şehircilik, proje yönetimi, tasarım yönetimi ve müşavirlik hizmetleri

olarak sıralanabilir.

4. Sağlık Alanında Yatırım Olanakları

Afganistan'ın altyapısının yeterli olmaması nedeniyle halkın sağlığı tehdit altındadır. Ülkede yeterli ve temiz içme suyu sağlanamaması, belediye hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle çevre koşullarının halkın sağlığını tehdit etmesi ve sağlık alt yapısının yetersiz olması nedeniyle, Afgan halkı sağlık sorununun çözümü için ülke dışına gitmek zorunda kalmaktadır. Bu nedenle, sağlık alt yapı ihtiyacının giderilmesi için gerekli sağlık araç ve gereçlerinin temin edilmesi, ülkede moden anlamda hastanelerin inşaası ve halkın güvenilir ilaç ihtiyacının karşılanmasında ülkemizin büyük potansiyeli bulunmaktadır.

Afganistan'da sağlık hizmetlerine, beslenme ve temiz suya ulaşma konusunda imkanlar oldukça sınırlı seviyededir. Yaşam süresi, sağlık hizmetlerine ulaşma, aşılama kapsamı, beslenme, ölüm oranı gibi bütün sağlık göstergeleri Afganistan'da, diğer bütün bölge ülkelerinden oldukça kötü durumda olduğunu göstermektedir.

Sağlık alanında insan kaynaklarının yetersizliği temel bir sorundur. Sağlık elemanı dağılımı da, bir bölgeden diğerinde büyük farklılıklar göstermektedir ve en büyük yoğunluğun ise Kabil şehir merkezinde olduğu görülmektedir. Afganistan'da sağlık hizmetlerinden yararlanma oranı, bölge ülkeleri ile kıyaslandığında, çok düşüktür. Bir çok sağlık merkezi, hem ekipman hem de eleman açısından yetersizdir.

TÜRK FİRMALARININ BAŞLICA SORUNLARI

1. Güvenlik Tehditi

Afganistan'ın ülke genelinde güvenlik sorunu sürmektedir. Zaman zaman iş adamlarına yönelik kaçırma eylemleri olmakta ayrıca bazı şantiye ve fabrikalara saldırılar düzenlendiği görülmektedir. Bu durum, Afganistan'a yönelik yatırımları caydıran önemli bir sorun olarak görülmektedir.

Ayrıca, Afganistan'a gönderilen malzemelerin nakliyesinde zaman zaman güvenlik nedeniyle sorunlarla karşılaşılabilmekte, gönderilen ürünleri taşıyan nakliye araçlarına el konulabilmektedir.

Güvenliğin önemli bir sorun olması nedeniyle, sigorta yapmanın maliyeti de çok yüksektir. Bu nedenle genelde sigorta yapılamamaktadır.

2. Siyasi Belirsizlik

Afganistan'da Devlet Başkanı, beş yıllık süreyle doğrudan halk tarafından yapılan genel seçimle belirlenmekte olup, Devlet Başkan, en fazla iki dönem için seçilebilmektedir.

Afganistan'da Taliban'ın iktidardan düşürülmesinden sonra Devlet Başkanlığı seçimlerinin ilki 2004 yılında, ikincisi 2009 yılında ve son seçim 2014 yılında gerçekleştirilmiştir. İlk turu 2014 yılı Nisan ayında ikinci turu ise 2014 yılı Haziran ayında gerçekleştirilen seçimler sonrasında Afganistan'ın Yeni Devlet Başkanı Ashraf Ghani Ahmadzai 29 Eylül 2014 tarihinde yemin ederek görevine başlamış, Dr. Abdullah Abdullah İcra Heyeti Başkanı "Chief Executive Officer", Abdul Raşit Dostum Devlet Başkanı Birinci Yardımcısı, Sarwar Danish ise Devlet Başkanı İkinci Yardımcısı olmuştur.

3. Nitelikli İş Gücü Sıkıntısı

Ülkede yetenekli iş gücü sıkıntısı çekilmektedir. Okur yazarlık oranı yaklaşık olarak % 30'dur. Afganistan nüfusun 28-32 milyon kişi civarında olduğu varsayılmakta olup nüfusun yaklaşık % 42'sinin 0-14 yaş arasında olduğu tahmin edilmektedir. 65 yaş üzerindeki nüfusun ise % 2,5 civarında olduğu sanılmaktadır. Bununla birlikte, Afgan Hükümeti ülkede gerçekleştirilecek yatırımlarda Afgan işgücü ve mühendislerinin kullanılmasını talep etmekte olup nitelikle işgücü sıkıntısı yaşanması bu talebin karşılanmasını güçleştirmektedir.

4. Altyapı ve İletişim Sorunları

Ülkede, Kabil, Herat, Mezar-ı Şerif, Kandahar ve diğer şehirler, plansız bir şekilde gelişmekte olup, bu düzensiz gelişme, kanalizasyon, su tedariki, atık suların yönetimi, hava kirliliği gibi pek çok sorunu beraberinde getirmektedir.

Ülkede sanayi bölgeleri oldukça sınırlı sayıda olup varalan sanayi bölgelerinde de altyapı sorunları görülmektedir.

Afganistan'da uzun yıllar süren savaşlar nedeniyle alt yapı tahrip olmuş olduğundan yeniden yapılandırılmaya çalışılmaktadır. Afganistan'ın en gelişmiş yerleşim yeri ve başkenti Kabil'de bile belediye hizmetlerinin sunulmasında güçlük yaşanmaktadır. Afganistan'da, caddeler ve sokaklar düzenlenmemiş, adres sistemi geliştirilememiştir.

Ayrıca, Afganistan'da yaklaşık 28 milyon nüfus olmasına rağmen 200.000 civarında sabit hat bulunmakta olup, bu hatların çoğunluğu kamu kurumlarına aittir. Bu çerçevede, özel sektör firmaları sabit telefon hattı kullanmamakta ve iletişim çoğunlukla kartlı olmak üzere cep telefonu ile sağlanmaktadır. Cep telefonu hattı almak oldukça kolay ve ucuz olduğundan çok sık değişebilmekte ve bu nedenle iletişim kurmakta zorlanılmaktadır.

5. Bürokrasi ve Yolsuzluk Sorunu

Ülkede kanunların uygulanmasında otorite boşluğu bulunmakta ve yetkilerin kullanımında keyfi uygulamalar görülebilmektedir.

Afganistan, 2014 yılında Uluslararası Şeffaflık Kurumu (Transparency International) tarafından yapılan Yolsuzluk Algılama Endeksi'nde (Corruption Perceptions Index) 'en kötü' listesindeki 4 ülkeden biri olarak yer almıştır. (Diğer ülkeler Somali, Kuzey Kore ve Sudan'dır.)

Firmalar, faaliyetleri nedeniyle muhatap olmak zorunda oldukları resmi kurumlarda bürokratik sorunlar yaşayabilmektedir.

6. Yasal Yapının Karmaşıklığı

Afganistan'ın yasal yapısı henüz olgunlaşmamış ve özel sektörü koruyan yasalar düzenlemeler tam anlamıyla hayata geçirilmemiştir. Şeriat kuralları, Shura (geleneksel hukuk kuralları) ve resmi hukuk sistemi içiçe geçmiş durumda olup bu durum yatırımcılar açısından karışıklık yaratmaktadır.

Firmaların, yerel firmalar ve personel ile yaptıkları işlemleri mutlaka yazılı anlaşmalara bağlamaları, sözlü işlem yapmamaya özen göstermeleri gerekmektedir.

Afganistan'da ticaret mahkemeleri sistemi bulunmakla birlikte yeterli sayıda kalifiye hukukçu eksikliği vardır. Afganistan 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında New York Konvansiyonu (New York Convention of 1958 on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards)'na taraftır.

Afganistan Ticaret ve Sanayi Odaları (ACCI) ticari sorunlarda arabuluculuk ve tahkim hizmetleri sağlamaktadır. Ancak, firmalar arasında çıkan sorunların tahkim yoluyla çözümü yaygın değildir.

7. Bankacılık Sorunu

Afganistan'daki bankaların fazla güçlü olmaması nedeniyle, kredi sistemi yaygın olarak kullanılamamaktadır.

2010 yılında Kabul Bank'ta tespit edilen yolsuzluklar, ülkedeki bankacılık sisteminin zayıflığını ve denetim yetersizliğini göstermiştir.

Afganistan'da bankacılık sisteminin çok fazla gelişmemiş olması nedeniyle, yurtdışından mal satın almak isteyen Afgan tüccarlar kimi zamanlar bizzat mal alımı için yurtdışına çıkmakta ve ödemeyi peşin olarak yapmaktadırlar.

8. Nakliye Sorunu

Firmalarımızın Türkiye'den malzemelerini hava, kara, ve aktarmalı olarak deniz yolunu kullanarak getirmeleri mümkündür. Ancak hava yolu nakliyesi güvenli olmasına rağmen genelde pahalı olduğundan daha az tercih edilmektedir.

Ülkemizden deniz yoluyla mallar, Pakistan (Karachi Limanı) veya İran (Bander Abbas Limanı) yoluyla Afganistan'a getirilebilmektedir. Karaçi Limanı'na gelen ürünler, daha sonra kara yoluyla Karaçi, Jalalabad

üzerinden Afganistan'a giriş yaparak Kabil'e getirilmektedir. Bu güzergahta, nakliye süresi oldukça uzundur. Diğer taraftan, Pakistan ile Afganistan arasında ortaya çıkan sorunlar nedeniyle, Pakistan kimi zamanlar Afganistan'a gitmekte olan malların sınırdan geçişine müsaade etmemekte ve böylece malların zamanında Afganistan'a gönderilmesi gecikebilmektedir. Ayrıca, deniz yoluyla mallar ülkemizden İran'ın Bander Abbas Limanı'na götürülerek daha sonra İran güzergahından kara yoluyla Kabil'e getirilebilmektedir.

Diğer taraftan, Türkiye'den kara yoluyla İran veya Türkmenistan üzerinden Afganistan'a ulaşmak mümkündür. Bu güzergahlarla getirilen mallar, Afganistan sınırına kadar Türk araçlarıyla taşınmakta, Afganistan'da güvenliğin olmaması nedeniyle sınırda mallar araçlardan indirilip Afgan araçlarına nakledilerek Kabil'e ulaştırılmaktadır. İran üzerinden gelen mallar, Herat ilinden Afganistan'a giriş yapmakta ve Kandahar yolu üzerinden Kabil'e ulaştırılmakta olup, bu güzergah kısa olmasına rağmen, oldukça güvensizdir ve sık sık güvenlik sorunları yaşanabilmektedir. Ayrıca, Afgan Bankaları'nın İran üzerinden Afganistan'a giriş yapan ürünlerin ihraç bedellerinin transferini gerçekleştirmeyi zaman zaman red ettikleri görülmektedir. Türkmenistan üzerinden gelen mallar Afganistan sınırına kadar Türk araçları ile gelmekte ve sınırda Afgan araçlarına nakledilmektedir. Mezarı Şerif ilinden Afganistan'a giriş yapan mallar Kabil'e ulaşmakta olup, bu yolun diğer kara yoluna göre nakliye süresi daha uzundur, ancak Herat-Kabil yoluna kıyasla daha güvenli bir yol olduğu ifade edilmektedir.

Ayrıca, ABD tarafından ihale edilen projelerde kullanılan malzemelerin İran üzerinden getirilmemesi şartı konulması nedeniyle, bu tür ürünler için kara yoluyla Türkmenistan güzergahı kullanılmak zorunda kalınmaktadır. Lakin İran Ambargosunun kalkması nedeniyle bu sorunun aşılacağı düşünülmektedir.

İŞADAMLARININ AFGAN PAZARINDA DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR

Dağıtım Kanalları

Afganistan'da gelişmiş dağıtım kanalları bulunmamaktadır. Ticaret genellikle dükkanlar ve işportacılar aracığıyla yapılmaktadır. Önemli dağıtım merkezleri Kabul, Herat, Mazar-ı-Sharif, Jalalabad ve Kandahar'dır.

Afganistan'da demiryolu ağı bulunmamaktadır.

Afganistan'daki önemli sınır kapıları aşağıda belirtilmektedir.

Afganistan-Pakistan Sınırı (Chaman ve Torkham Sınır Kapıları): Pakistan'ın Karachi ve Port Qasim Limanları'na gelen ürünler buralardan karayolu ile ülkeye Torkham (Nangarhar Vilayeti) veya Chaman (Kandahar Vilayeti)'dan giriş yapmaktadır.

Afghanistan-Iran Sınırı (Islam Qala Sınır Kapısı): İran üzerinden gelen ürünler İslamkale gümrük kapısından geçerek Afganistan'ın diğer noktalarına dağıtılmaktadır.

Afganistan-Özbekistan Sınırı (Hairatan Sınır Kapısı): İthal ürünleri için bir diğer önemli giriş noktası Afganistan'ın kuzeyindeki Hairatan (Mezar-ı Şerif) gümrük kapısıdır. Heiratan ile Mezar-ı Şerif arasındaki

75 km'lik demiryolu 2011 yılında tamamlanmıştır. Hairatan'a demiryolu ile gelen ürünler buradan Afganistan'ın içlerine dağıtılmaktadır.

Afganistan-Tacikistan Sınırı (Shir Khan Bandar Sınır Kapısı, Kunduz Vilayeti):

Afganistan Türkmenistan Sınırı (Aquina ve Torghandi Sınır Kapıları)

Serbest Bölge ve Serbest Limanlar

Afganistan'da serbest bölge ve serbest liman bulunmamaktadır.

Kamu Alımları

Afganistan Devletine mal ve hizmet alımları için National Procurement Authority (NPA) isimli kurum oluşturulmuştur.

Bu kurumdan tarafından açılan ihalelere *http://www.npa.gov.af* web sayfasından erişim sağlanabilmektedir.

Reklam ve Promosyon

Afganistan'da kişisel ilişkiler iş yapma açısından oldukça önemlidir. İngilizce yaygın olarak kullanılmamaktadır. Bu yüzden ambalaj ve promosyonel ürünler Dari ve/veya Pashto dilinde olması önemlidir. Doğrudan satış teknikleri posta sisteminin çok zayıf olması nedeniyle kullanılmamaktadır. Düşük okuma yazma oranı dolayısıyla, radyo ve televizyon reklamları gazete reklamlarına kıyasla daha fazla rağbet görmektedir. Tolo TV, Ayna TV, Shamshad TV, Ariana TV, 1 TV, Radio Television Afghanistan, Radio Arman, Radio Khillid, Radio Salam Wastandar gibi televizyon ve radyo kanallarında ticari reklamlara rastlanmaktadır.

Pasaport ve Vize İşlemleri

Umuma Mahsus Pasaport hamilleri vizeye tabidir. Hususi ve Hizmet Pasaportu Hamilleri vizeye tabidir. (http://www.mfa.gov.tr/turk-vatandaslarinin-tabi-oldugu-vize-uygulamalari.tr.mfa)

Ulaşım

Ülkemiz ile Kabil ve Mezar-ı Şerif şehirleri arasından THY seferleri düzenlenmektedir. Ayrıca, Afganistan Ariana Airlines'ın ülkemize direkt seferleri bulunmaktadır. Bunun dışında, Flydubai yada Emirates Havayolları ile Dubai aktarmalı olarak ülkemize ulaşım bulunmaktadır.

Diller

Farsça, Darice ve Peştuca Afganistan'da kullanılan başlıca dillerdir.

Ülke Kodu

Afganistan'ın ülke kodu 93'dür. Alan kodu; Kabil için 20 , Kandahar için 30, Herat için 40 ve Mezar-ı Şerif için 50'dir.

İklim

Afganistan'ın yazları sıcak ve uzun, kışları ise soğuk bir iklimi vardır. Yağışlar genellikle Kasım ve Nisan ayları arasında kar ve yağmur şeklinde görülür.

DEĞERLENDİRME VE ÖNGÖRÜLER

Türkiye ile Afganistan arasındaki ticaret dengesi, pek çok Asya ülkesinin aksine lehimize devam etmektedir. İki ülke arasında en yüksek ticaret hacmine 2012 yılında 297 milyon dolar ile ulaşılmıştır. Bu hacmin yaklaşık %98'si ihracatımıza bağlı olup, ithalatımız yok denecek kadar azdır. 2016 yılında ise ihracatımız 146 milyon dolara gerilerken, ithalatımız ise yaklaşık olarak 9,3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir

Afganistan'a ihracatımızdaki önemli ürünler; elektrikli makina ve cihazlar ve bunların aksam ve parçaları, demir veya çelikten eşya, kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler; bunların aksam ve parçaları, halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamalarıdır.

Afganistan'da Türk ürünleri ciddi bir ihracat potansiyeli taşıyor olmasına karşın mevcut ticaret gerçek potansiyeli temsil ediyor olmaktan uzaktır. Bu çerçevede, özellikle fuar ve sergiler gibi tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmesi ve Afganistanlı büyük firma ve kamu kurumları ile doğrudan temas kurulması gibi hususlar ihracatımızın artırılmasında faydalı olacaktır.

Afganistan ekonomisi büyük ölçüde tarım sektörüne dayanmakla birlikte, ülkedeki iç savaş ticareti olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle, Afganistan'ın altyapı ile ilgili çeşitli sorunları bulunmaktadır. Bu açıdan Türk firmalarının altyapı, enerji ve iletişim sektörlerinde Afganistan'da etkin rol oynayabilme potansiyeli bulunmaktadır. Önümüzdeki dönemde Afganistan'da özellikle enerji ve müteahhitlik sektörlerinde yeni yatırımlara ihtiyaç duyulmakta ve Afganistan makamlarınca Türk yatırımcılara bu alanlara yatırım yapmaları yönünde çağrıda bulunulmaktadır.

Yıllarca süren savaşlar nedeniyle Afganistan'ın altyapısı büyük ölçüde zarar görmüs olup, inşaat sektörü 2001 yılından beri yükseliş trendine girmiş ve ülke ekonomisinin büyümesindeki en önemli itici güç olmuştur. Ülkeye ulaşan dış yardımların büyük kısmı inşaat sektöründe özellikle alt yapı çalışmalarına ayrılmaktadır. Yollar, otobanlar, köprüler, okullar, hastaneler, hava yolları vb. pek çok tesis özellikle donör ülkeler tarafından inşa edilmiştir.

Ülkedeki altyapı ve konut ihtiyacı devam etmektedir. Diğer taraftan, uluslararası güçlerin 2014 yılı sonrasındaki dönemde inşaat sektöründeki talebin daralmaya başladığı gözlemlenmektedir.

Her ne kadar Afgan Hükümeti ülkeye yatırım çekmeyi hedefleyen adımlar atsa da, ülke genelindeki güvenlik sorunları, bürokratik engeller ve yasal yapıdan kaynaklanan sorunlar yatırımcıları tedirgin

etmektedir. Bununla birlikte, yüksek nakliye ücretleri, ülkenin coğrafi konumu, işgücünün ucuzluğu gibi etmenler yatırımcıların ilgisini ülkeye çekmektedir.

Diğer taraftan, Afganistan'ın uluslararası partnerleri tarafından 2016 yılına kadar önemli ölçüde mali yardım yapılması sözü verilmiş olsa bile, ISAF (International Security Assisstance Force) güçlerinin ülkeden çekilmesi ülkede gelecek dönemde oluşabilecek belirsizliği arttırmaktadır.

Daha fazla bilgi için :

AHMET ALTUĞ LEBLEBİCİER / TİCARET MÜŞAVİRİ
T.C. KABİL BÜYÜKELÇİLİĞİ TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ
KABIL@EKONOMI.GOV.TR
+93 20 210 4023
SHAH MAHMOUD GHAZI STREET NO:134
KABUL / AFGHANISTAN

KAYNAKLAR

Kabil Ticaret Müşavirliği Müşavirlik Raporu 2012, 2013, 2014,2015
Ekonomi Bakanlığı İstatistik Bilgi Sistemi
US Commercial Service Doing Business in Afghanistan Report 2014
Economist Intelligence Unit
CIA Fact Book
World Bank Report
International Trade Center Trademap Verileri
Afganistan Gümrükler Departmanı web sayfası customs.mof.gov.af
Afghanistan Investment Support Agency (AISA) web sayfası www.aisa.org.af/
Afganistan Maden Bakanlığı web sayfası www.mom.gov.af
Afganistan Merkez Bankasi http://www.centralbank.gov.af
T.C Dışişleri Bakanlığı web sayfası www.mfa.gov.tr
T.C Ekonomi Bakanlığı web sayfası www.ekonomi.gov.tr
Türkiye İstatistik Kurumu web sayfası www.tuik.gov.tr